

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU ÇALIŞANLARININ FİNANSAL
OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİNE
YÖNELİK BİR İNCELEME: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Deniz ÖZER

Danışman
Prof. Dr. Mine TÜKENMEZ

İZMİR – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir İnceleme: Çanakkale Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Deniz ÖZER

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik
Bir İnceleme: Çanakkale Örneği
Deniz ÖZER

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Uluslararası İşletmecilik Programı

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artması toplumun refah düzeyini artırır ve finansal sistemin işleyişini sekteye uğratmaz. Örneğin, birey alacağı bir kredinin faizini hesaplamayı bilir, ona göre ödeme planı çıkartır ve ödemelerini düzenli yaparsa krediyi veren banka da daha az risk almış olur. Bu nedenle finansal okuryazarlık günümüzde dünya ülkeleri genelinde önemsenen bir kavram haline gelmiştir. Ülkeler, kamu özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte ulusal projeler üreterek finansal okuryazarlık seviyelerini artırmayı amaçlamaktadırlar. Bu çalışmanın amacı kamu sektörü çalışanlarının finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmektir. Bu amaçla çalışmada Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi eğitim ve araştırma hastanesi personelinin dahil olduğu 200 kişilik bir anket çalışması uygulanmıştır. Ampirik analizlerde Anova ve t-testinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kamu sektörü çalışanlarının demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık seviyelerinin farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal okuryazarlık, Sağlık Sektörü, Kamu Sektörü

ABSTRACT

Master's Thesis

A Study on Determining Financial Literacy Level of Public Employees: The Case of Çanakkale

Deniz ÖZER

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Business Administration

International Business Program

Increasing financial literacy levels of individuals increases the welfare level of the society and does not interfere with the functioning of the financial system. For example, if an individual knows how to calculate the interest of a loan, draws up a payment plan and makes their payments regularly, the bank giving the loan will take less risk. For this reason, financial literacy has become an important concept in the world countries. Countries aim to increase their financial literacy levels by producing national projects with public, private sector and non-governmental organizations. The aim of this study is to determine the financial literacy levels of public sector employees. For this purpose, a 200-person questionnaire including the personnel of Çanakkale Eighteen Mart University Training and Research Hospital was applied. Anova and t-test were used for empirical analysis. As a result of the analyzes, it was found that the financial literacy levels of public sector employees differ according to demographic characteristics.

Keywords: Financial literacy, Health Sector, Public Sector

KAMU ÇALIŞANLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR İNCELEME: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
EKLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIK TANIMI	3
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞİMİ	8
1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN EKONOMİYE VE BİREYLERE ETKİLERİ	13
1.4. TÜRKİYE’DE FİNANSAL OKURYAZARLIK	14
1.5. ÜLKELERİN ULUSAL FİNANSAL EĞİTİM STRATEJİLERİ	16
1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ	18
1.7. FİNANSAL EĞİTİM	21

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ VE ÖLÇÜLMESİ

2.1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ	27
2.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİNİ ARTTIRAN FAKTÖRLER	27

2.2.1. Finansal Ürünlerin Karmaşıklığı	28
2.2.2. Finansal Ürün Sayısındaki Artış	29
2.2.3. Teknolojik Değişim	29
2.2.4. Doğum Sayısında Artış ve Yaşam Sürelerinin Uzunluğu	29
2.2.5. Emeklilik Düzenlemelerinde Değişiklikler	30
2.2.6. Gelirdeki Değişimler	31
2.2.7. Sermaye Piyasasındaki Değişiklikler	31
2.2.8. Tüketicilerin Finansal Piyasalara Katılımı	32
2.2.9. Finansal Okuryazarlığın Düşüklüğü	32
2.2.10. Borç Oranındaki Artış	32
2.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖLÇÜLMESİ	33
2.4. YAPILAN ARAŞTIRMALAR	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU ÇALIŞANLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR İNCELEME

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	45
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	46
3.2.1. Araştırmanın Modeli, Değişkenleri ve Hipotezleri	46
3.2.2. Örneklem Seçimi ve Veri Toplama	47
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	47
3.3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	47
3.3.2. Demografik Değişkenlere Göre Finansal Okuryazarlık Karşılaştırılması	50
SONUÇ VE ÖNERİLER	56
KAYNAKÇA	59
EKLER	

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	s. 48
Tablo 2. Katılımcıların Finansal Bilgileri	s. 49
Tablo 3. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri	s. 49
Tablo 4. Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 50
Tablo 5. Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 50
Tablo 6. Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 51
Tablo 7. Aile Gelir Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 51
Tablo 8. Bireysel Gelir Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 52
Tablo 9. Harcama Tutarına Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 53
Tablo 10. Vadeli Hesap Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 53
Tablo 11. Kredi Kartı Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 54
Tablo 12. Bireysel Emeklilik Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 54
Tablo 13. Finansal Yatırımı Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması	s. 55

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Anket

ek 1

GİRİŞ

Finans kavramı ihtiyaç olunan fonların gerekli kaynaklardan gerekli koşullar vasıtasıyla elde edilmesi ve elde edilen bu fonların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması demektir. Bireysel olarak düşünüldüğünde ise finans kavramı kişinin ve ailesinin bütçe, sigorta, kredi, yatırım vb gibi konularda verdikleri kararlar ve davranışlardır. Finansal anlamda bilgi sahibi olma kişiler bu kararları verirken elbette ki son derece önem arz etmektedir.

Finansal okuryazarlık 2008 yılında yaşanan krizden sonra ülkelerin önemle üzerinde durduğu bir kavram olmaya başlamıştır. Finansal okuryazar denildiği zaman hemen aklımıza borsayı, faizi, tahvil gibi yüksek bilgi gerektiren, finansal ürünleri kullanan ve bunlarla her gün işlem yapan kişiler gelmemelidir. Finansal okuryazar denildiğinde, finansal ürünlerin içeriğini bilen, bunları kullanabilen, gelir - gider dengesini koruyabilen, alacağı herhangi bir şeyin ödemesini düzenli yapabilen birey ya da bireyler gelmelidir. Bir kişinin borsayı çok iyi biliyor olmasına rağmen hisse senedi piyasasında işlem yapmaması finansal okuryazar olmadığı anlamına gelmez. Bireylerin finansal okuryazar olmaları yaşadıkları toplumu etkilemektedir. Bu etkileşim finansal sistemin daha iyi çalışmasına etki etmektedir. Finans piyasaları bir zincirin halkaları gibidir. En küçük yapı, geneli etkileyebilmektedir. Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artması toplumun refah düzeyini artırır ve finansal sistemin işleyişini sekteye uğratmaz. Örneğin, birey alacağı bir kredinin faizini hesaplamayı bilir, ona göre ödeme planı çıkartır ve ödemelerini düzenli yaparsa krediyi veren banka da daha az risk almış olur. Bu nedenle finansal okuryazarlık günümüzde dünya ülkeleri genelinde önemsenen bir kavram haline gelmiştir. Ülkeler, kamu özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte ulusal projeler üreterek finansal okuryazarlık seviyelerini artırmayı amaçlamaktadırlar.

Kişiler günlük hayatta bakkaldan ufak bir sakız almaktan tutunda ev sahibi olmak için kredi çekmeye, birikimlerini hisse senedi, altın, döviz vb değerlere çevirme kararlarını vermeye kadar çok çeşitli finansal kararlar almaktadırlar alınan kararlar kişilerin bütçelerinde bazen büyük çapta etkili olabilecek zararlara sebebiyet verebilmektedir. Finansal anlamda okuryazar olmak bu finansal kararları verirken kişiye son derece faydalı olmaktadır. Örneğin hisse senedi yatırımı yapacak olan

birisinin temel ve teknik analiz yöntemlerini bilerek doğru hisse senedini doğru zamanda alması kişiye son derece avantaj sağlayacaktır.

Gelişmiş kredi piyasalarındaki son durum ve finansal krizler de, tüm finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeyinin artmasının yararlı olacağını göstermektedir. Fakat finansal okuryazarlık nedir? Basit ve bileşik faiz ya da gerçek ve nominal enflasyon oranları arasındaki fark gibi kesin kavramları bilmeyi mi kapsar? Ya da bir aile bütçesi oluşturmak, oluşturulan bütçeyi uygulayabilmek ve sürdürebilmek, faturaları ve borçları zamanında ödeyebilmek gibi davranışlarla mı ölçülmektedir? Tüm bu soruların cevabı evettir. Finansal okuryazarlık, hem bilgi hem de davranışı içeren geniş bir kavramdır; zenginlik veya gelirine bakılmaksızın tüm tüketicileri ilgilendirmektedir (Miller vd, 2009).

Günümüz toplumlarında bireyler, temel düzeyde finansal kavramları anlayabilme, basit ekonomik hesaplamaları yapabilme, bütçe hazırlayabilme, gelirin elde edilmesinden harcanmasına kadar olan süreçte parasını rasyonel kullanabilme bilgi ve becerisine sahip olmak zorundadır. Çünkü kişisel finans bilgisi birey ve ailelerin en azından mevcut yaşam kalitesini sürdürmelerinde, arzuladıkları yaşam standardına ulaşmalarında ve ailenin refah düzeyinin yükseltilmesinde temel faktörlerden biridir. Sahip olunan finansal bilgi, birey ve ailenin gündelik, basit ekonomik kararları yanında sermaye piyasalarına katılımından bireysel emeklilik planlamasına kadar daha riskli ve önemli ekonomik kararları vermelerinde de etkili olmaktadır (Lusardi, 2008).

Bu çalışmanın amacı kamu sektörü çalışanlarının finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmektir. Bu amaçla çalışmada Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi eğitim ve araştırma hastanesi personelinin dahil olduğu 200 kişilik bir anket çalışması uygulanmıştır. Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde finansal okuryazarlık kavramı, önemi kavramlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde finansal okuryazarlık eğitimi, ölçülmesi ve konu ile ilgili geçmiş araştırmalar anlatılmıştır. Üçüncü bölümde çalışmanın metodolojisine ve bulgulara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

Araştırmanın bu bölümünde finansal okuryazarlık kavramı, önemi ve finansal okuryazarlığın bireylere ve ekonomiye etkileri ele alınmıştır.

1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIK TANIMI

Finansal okuryazarlık kavramı son zamanlarda duyulmaya başlanmış nispeten yeni bir kavramdır. Ekonomik ve finansal olarak günden güne derinleşen ve farklılaşan dünyada her geçen gün bu alanlardaki bilgi ve birikimimizi arttırmamız elbette ki gelişen dünyada bizlere birçok avantaj sağlayacaktır. Küreselleşen ve gittikçe küçük bir köy haline gelen dünyada finansal enstrümanların çeşitliliği eskiye nazaran çok daha fazladır ve çoğalan enstrümanların yanında elbette ki riskler de çoğalmıştır bu anlamda ekonomik ve finansal açıdan kararlar alabilmemiz gerekmektedir. Modern toplumda bu kararları sağlıklı ve bilinçli bir şekilde verebilmek için her bir bireyin finansal okuryazarlığını geliştirmesi gerekir.

Finansal okuryazarlık kavramı bireylerin hayatın akışı içerisinde kendilerini maddi açıdan güvende hissetmelerini sağlayacak bilgi ve beceriye sahip olma, ayrıca para konusunda ve piyasa fiyatları konusundaki farkındalıkları sayesinde kişilerin bütçelerini ve bütçelerinden karşılayacakları parasal yükümlülüklerini en iyi şekilde yerine getirebilecek durumda olma, yani bütçelerini sorumlulukla yönetebilecek durumda olmaktır.

Amerika’da yapılan “Ulusal Yetişkin Okuryazarlığı Araştırmasında kullanılan standart okuryazarlık tanımı “toplumda çalışmak, hedeflerine ulaşmak ve bilgi ve potansiyelini geliştirmek için basılı ve yazılı bilgileri kullanmak” şeklindedir (Kirsch vd. 2001: 1503). Finansal okuryazarlık, okuryazarlığın en önemli parçalarından biri olarak farklı araştırmacılar tarafından farklı açılardan değerlendirilmiştir. Fakat finansal okuryazarlığın üzerinde fikir birliğine varılmış tek bir tanımı bulunmamaktadır. Finansal okuryazarlığın farklı tanımları aşağıda sunulmaya çalışılmıştır.

Genel olarak finansal okuryazarlık, günlük kararlardan uzun vadeli finansal kararlara pek çok şeyi etkileyen ve hem bireyler hem de toplum üzerinde uzantıları

olan bir konudur. Ülkelerdeki düşük finansal okuryazarlık düzeyi, verimsiz harcama, etkin olmayan finansal planlama ve pahalı borçlanma gibi sorunlarla doğrudan ilişkili olarak görülmektedir (Lusardi, 2019: 6).

Basit bir şekilde finansal okuryazarlık, bireyin doğru ve akıllıca finansal kararlar almasını sağlayarak bütçesini yönetebilme kabiliyeti kazandıran bir konsept olarak görülebilir. Ayrıca finansal alanda bilgi, yetenek, tutum ve davranış geliştirmeyi içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Biçer ve Altan, 2016: 1503).

Kişisel finansal okuryazarlık, maddi refahı etkileyen kişisel finansal koşulları okuma, analiz etme, yönetme ve iletme yeteneğini içermektedir. Ayrıca finansal okuryazarlık kavramı; finansal seçenekler arasında ayırım yapabilme, parasal ve finansal sorunları rahatça tartışabilme, gelecek için plan yapabilme ve genel ekonomideki olaylar da dahil olmak üzere günlük finansal kararları etkileyen yaşam olaylarına etkin bir şekilde cevap verebilme kapasitesini de kapsamaktadır (Vitt vd, 2000).

Finansal okuryazarlık, bilinçli yargıda bulunma ve etkili kararlar verme becerileri olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda finansal okuryazarlık yatırım, tasarruf gibi finansal konuları kapsayan bir bilimdir. Ayrıca finansal okuryazarlık genel olarak yeterli gelir elde etme, uygun şekilde tasarruf etme, emeklilik ve acil durumlar için para ayırma, sağlıklı yatırım yapma ve akıllıca harcama yapma gibi paranın kullanımı ve yönetimi kapsamında yer alan konularla ilgilidir (Shockey, 2002: 41).

Finansal okuryazarlık, para yönetiminin yanı sıra finansal araçların kullanımı ve finansal konularda doğru kararlar verebilmek için gerekli bilgi ve yetenek düzeyi olarak da tanımlanabilir. Finansal okuryazarlık, bireyleri finansal kavramlar hakkında bilgilendirmektedir. Ayrıca bu bilgi, para yönetimi sürecinde kritik kararlar almak için kullanılan yeteneklerin bir ölçüsü olarak da tanımlanabilir (Llewellyn, 2012: 2).

Finansal okuryazarlık; bireylerin gelirlerini, birikimlerini ve yatırımlarını akıllıca değerlendirme ve bütçelerini uygun bir şekilde yönetme yeteneğine sahip olmalarını ifade etmektedir. Bireylerin finansal okuryazarlık durumları gelecek planları ile doğrudan ilişkilidir. Ayrıca finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması, finansal piyasalarda olumlu etki göstermektedir (İslamlı ve Aliyev, 2016: 19). Bu yüzden finansal okuryazarlık finansal kararları etkileyerek finansal piyasada ve geleceğin planlanmasında doğrudan etki göstermektedir.

Finansal okuryazarlık, bireylere finansal konularda doğru kararlar verebilmeleri için gereken bilgi ve becerileri sağlamaktadır. Yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip olanların yatırım, tasarruf ve harcamaların planlanması sırasında bilinçli kararlar alma olasılıkları, düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olanlardan daha yüksektir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586).

Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan kişiler, doğru bilgiye sahip ve finansal ürünler hakkında ihtiyaçları olan bilgileri elde etmek için gerekli araçları bilen bireylerdir. Bu bireyler, söz konusu bilgilerden yararlanarak, tasarruf ve tüketim arasında uygun bir denge sağlayabilirler ve daha doğru finansal kararlar verebilirler (Danışman vd., 2016: 2).

Finansal okuryazarlık, genel finansal konular üzerinde etki göstermektedir. Mak ve Braspenning'e (2012) göre finansal olarak okuryazar olan bir tüketicinin, aşağıdaki dört alanda piyasada hareket etmesini sağlayan yeterli güven, bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir.

Remund (2010)'a göre finansal okuryazarlık; bir bireyin temel finansal kavramları, yani birikim, yatırım, borçlanma gibi kavramları anlama ve sürekli değişkenlik gösteren ekonomik koşulları da dikkate alarak kısa ve uzun vadeli planlamalar yaparak bireyin finansal durumunu ayarlayabilme becerisidir.

Finansal okuryazarlık konusunda oldukça etkili araştırma ve faaliyetleri olan ve birçok akademik çalışmada kullanılan Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü'nün (OECD, 2011) tanımına göre finansal okuryazarlık "Bireylerin ekonomik hayata katılımını sağlamak, birey ile toplumun finansal refahını iyileştirmek ve bireyin çeşitli finansal durumlarda etkili karar verebilmelerini sağlamak amacıyla finansal kavramlar ve riskler hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgiyi uygulama becerisi, motivasyonu ve güvenidir.

Finansal okuryazarlığın birçok boyutunu farklı şekilde inceleyen Lusardi (2006, 1) tarafından ifade edilen tanımda finansal yatırım yapan ve finansal olarak tüketici sınıfında olan kişilerin finansal ürünler ve kavramlar ile ilgili bilgi sahibi olması ve finansal birçok alternatif arasından tercihte bulunabilme yetisine sahip olabilmesi, ayrıca finansal riski algılayarak bu farkındalığın etkisiyle finansal refahı arttırması süreci olarak ifade edilmiştir. Lusardi (2008, 2-7) finansal okuryazarlığın ikiye ayrıldığını ifade etmiştir bunların ilki; faiz oranları ile ilgili yorum yapabilme,

enflasyonu fark edip algılayabilme, risk analiz edebilme gibi konuları kapsayan temel finansal okuryazarlıktır.

İkincisi ise; sermaye piyasaları, döviz piyasaları, tahvil fiyatları ve faizleri ve hisse senedi fiyatları ve kar payları, vadeli işlem sözleşmeleri vb ile ilgili birtakım analizleri yapabilecek seviyedeki gelişmiş finansal okuryazarlıktır.

Finansal okuryazarlık, giderek karmaşık bir hal alan finans dünyasında bireylerin doğru ve işlevsel finansal kararlar verebilmeleri için gerekli olan ve son yıllarda önemi hızla artan önemli bir yetkinliktir. Bugüne kadar yapılmış birçok araştırma ve çalışmada finansal okuryazarlık konusunda çok farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla finansal okuryazarlık kavramı hakkında tek ve sınırlı bir tanıma başvurmak yeterli olmayabilir. Ancak diğer taraftan finansal okuryazarlığın standart bazı bilgi ve becerileri kapsadığını ve bu çerçevede tanımlamalar yapıldığını da söylemek mümkündür. Finansal okuryazarlık kavramının tanımlanmasında para yönetimi, gelecek için birikim, bütçe ve planlama, doğru yatırım kararları, borç yönetimi, finansal karar verme, finansal refah, finansal erişim ve tüketicinin korunması gibi birçok parametrenin belirleyici olduğu söylenebilir.

Lee'ye (2012) göre finansal okuryazarlığa yönelik ilk tanımlama 1992 yılında Noctor, Stoney ve Stradling tarafından NatWest Bank bünyesinde kurulmuş olan “Ulusal Eğitim Araştırmaları Vakfı” için hazırlanmış olan raporda yer almıştır. Bu raporda finansal okuryazarlık parayı etkin kullanma ve para yönetimi konularında bireylerin bilinçli ve etkin kararlar verebilme becerisi olarak tanımlanmıştır (s. 3). Yine bu alanda öncü çalışmalar yürüten Jump\$art Coalition’a göre “finansal okuryazarlık bireylerin yaşam boyu finansal refahı ve güvenliği için, finansal bilgiye sahip olma ve bu bilgiyi kullanabilmesi yeteneğine ve bireysel finansal kaynaklarını etkin şekilde yönetebilme becerisine sahip olmasını gerektirir” (Jump\$art Coalition, 2007). Benzer tanımlamanın yine Amerika Birleşik Devleti Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu tarafından yapıldığını söylemek mümkündür (U.S. Financial Literacy and Education Commission, 2007). Her iki tanımlamada da bireylerin finansal bilgiye sahip olması ve bireysel finansal kaynaklarını yönetebilme sürecinde bu bilgiyi etkin şekilde kullanabilmesine vurgu yapılmaktadır.

Amerika’da finansal okuryazarlık konusunda politikalar üretmeye çalışan ve başkana rapor hazırlayan komite, bireylerin finansal okuryazar sayılabilmesi için

aşağıdaki bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir (PACFL, 2008, s.37-38):

- ✓ Sermaye piyasası sistemi ve finansal kuruluşlar hakkında farkındalığa sahip olma.
- ✓ Bireysel nakit akış durumunu yönetebilme ve sürdürebilme.
- ✓ Kaynakları ve öncelikleri ile tutarlı bir harcama planı geliştirebilme.
- ✓ Acil durumlar için hazırlıklı olma ve fon (rezerv) oluşturabilme.
- ✓ Kredinin nasıl değerlendirileceği, seçileceği ve yönetileceği ve iyi bir kredi notunun nasıl tutulacağı da dâhil olmak üzere kredi temin sürecini yönetebilme.
- ✓ Konut kiralama ve satın alma sürecinde alternatifleri değerlendirebilme ve doğru karar verebilme.
- ✓ Alınması gereken risklere karar vermek için etkin risk yönetimi stratejisi geliştirebilme ve bu riskleri gerektiğinde bir sigorta sağlayıcısına aktarabilme.
- ✓ Kimlik hırsızlığı gibi çeşitli finansal sahtekârlıkları doğru tanımlayabilme, bunlardan korunabilme ve mağdur olduklarını düşündüklerinde ne yapmaları gerektiğini bilme.
- ✓ Temel yatırım araçlarını risk ve getiri ilişkisi ve doğru zamanda doğru yatırım aracına karar verme çerçevesinde değerlendirebilme.
- ✓ Çalışanlara sağlanan faydalar ve vergi avantajlı tasarruflar hakkında farkındalığa sahip olma.
- ✓ Emeklilik planlamasının çeşitli bileşenlerini bilme ve güvenli bir emeklilik için uygun bir plan geliştirebilme.
- ✓ Ölüm, sakatlık gibi beklenmedik gelir kaybı durumlarında finansal güvenlik önlemlerini kullanabilme.

Literatürde finansal okuryazarlığın kavramsallaştırılması sürecinde finansal bilgi, finansal davranış, finansal memnuniyet ve finansal refah gibi kavramların finansal okuryazarlığın çerçevesini temsil eden ve birbirleriyle ilişkili olan temel boyutları oluşturduğu görülmektedir. Bazı çalışmalarda finansal bilgi ile finansal davranış arasındaki ilişkiye vurgu yapılarak doğru finansal kararlar vermede finansal bilginin etkisinin olduğu belirtilmiştir (Chen & Volpe, 1998; Hilgert, Hogarth & Beverly, 2003; Jones, 2005; Lusardi & Mitchell, 2006; Robb & Sharpe, 2009).

Bireylerin finansal kaynaklarının yeterliliğine yönelik kendi kişisel algılarını yansıtan (Hira & Mugenda, 1998) finansal memnuniyet olgusunun da finansal refahın önemli bir parçası olduğunu (Campbell, Converse & Rodegers, 1976'dan akt. Robb ve Woodyard, 2011) söylemek mümkündür. Finansal okuryazarlığın kavramsallaştırılması konusunda özellikle Huston (2010) tarafından yapılan çalışma dikkate değerdir. Huston'a (2010, s. 306-307) göre finansal okuryazarlık, bireyin kişisel finans ile ilgili bilgileri ne kadar iyi anlayabildiği ve kullanabildiği durumunu göstermektedir.

Finansal okuryazarlık, finansal eğitim yoluyla etkili ve doğru kararlar verebilen bireylerin refah düzeyinin yükseleceği üzerine odaklanmakta, daha “etkili” finansal kararlar verilmesini sağlamak için davranışsal motivasyonu artırmayı hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için genellikle üç türde finansal eğitim programıyla finansal okuryazarlığın artırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda bireylere finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik:

- Finansal bilgi açısından; enflasyon ve paranın satın alma gücü, kredi maliyeti, basit faiz, bileşik faiz, risk, getiri, tasarruf ve yatırım konularında eğitim,
- Finansal davranış açısından; Satın alma davranışları, ödemeler, kişisel finans konuları, emeklilik planları, bütçe hazırlama, tasarruf, yatırım, finansal ürün seçimi, borçlanma konularındaki davranışlarını geliştirme ve değiştirmeye yönelik eğitim,
- Finansal tutum açısından; olumlu finansal tutum geliştirmelerine yönelik eğitim programları hazırlanmaktadır (Kozup ve Hogart, 2008, Chodkiewicz vd., 2005; Holden vd., 2009).

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞİMİ

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ile birlikte finansal sistemde, ekonomik, politik, teknolojik ve demografik faktörlerde meydana gelen değişiklikler finansal okuryazarlığın önemini arttırmıştır. Bu değişikliklerin sonucu bireylerin üstlendikleri risk ve sorumluluklar artmıştır.

Sistemdeki gelişmeler ile finansal ürünlerin ve hizmetlerin artması tüketicilerin seçeneklerini arttırsa da sistemin karmaşılaşması bireylerin kendi finans yönetiminde

daha fazla sorumluluk üstlenmesine ve dolayısıyla daha fazla risk almasına neden olmuştur. Temel mali kavramları anlamaksızın insanlar finansal yönetimle ilgili kararlar almak için yeterli donanıma sahip değildirler. Finansal açıdan okur yazar olan insanlar, tasarruf, yatırım, borçlanma ve daha fazlasıyla ilgili bilinçli finansal tercihler yapma yeteneğine sahiptir. Bu yüzden bireyler temel finansal konularda bilgi sahibi olmalıdır.

Piyasada her alanda her gün gelişmeler meydana gelmekte ve bireyler açısından bu gelişmeleri takip etmek, uyum sağlamak daha da zorlaşmaktadır. Teknolojik gelişmeler ile bankacılık ve aracı kurumların işlemlerinde, sistemlerinde, düzenlemelerinde değişiklikler meydana gelmektedir. Bunların sonucu bireylerin tasarruf yapabilecekleri hesapların hem türleri çoğalmış hem de erişim imkânı artmıştır. Bu imkanlardan yararlanabilmek için bireylerin sistem hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Böylece hem bireyin servetinde artış olacak hem de piyasaya etkin katılım olacaktır.

Politik değişiklikler emeklilik sistemindeki sorumluluğu hükümetten bireylere kaydırarak bireylerin iş hayatından sonraki dönemde büyük bir etki yaratmıştır. Bireyler emeklilik sürecini refah içinde geçirmek için devletin desteğinin yanı sıra emeklilik için yatırımlarını en iyi şekilde planlamalıdır.

Demografik faktörlerde ki değişimde politik değişiklik gibi insanları emeklilik dönemini daha iyi planlamaya yönlendirmektedir. Çünkü günümüzde yaşam süresi uzamış ve bireyler emeklilikte daha fazla zaman geçirmektedir. Bu sebeple birey emekliliği için orta ve uzun vadeli yatırımlarını iyi değerlendirmelidir.

Günümüzde finansal piyasalar ve enstrümanlar geçmiş dönemlerdekinden çok daha karmaşık bir hale gelmiştir. Her geçen gün sayısı artan finansal piyasa araçlarının kullanılması gerek online işlemler ile gerekse de aracı kurumlar vasıtasıyla birikimlerin, harcamaların, borçlanmaların ve yatırımların yönetilmesi bireyler ve kurumlar açısından büyük bir önem arz etmektedir. OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) ülkelerinde finansal tüketicilerin çoğu finansal piyasalara katılmaktadırlar, bu katılım elbette ki ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinde bu denli yoğun olmamaktadır. Finansal piyasalara katılım bazen ilk kez bir banka hesabı açmak şeklinde olurken, bazen bankalar ile kredi sözleşmeleri yapıp kredi kartı çıkartmak, bazen de karmaşık finansal enstrümanların olduğu sermaye piyasalarında aktif bir

şekilde rol almak şeklinde olabilmektedir. Finansal bilgisi temel düzeyde olan bir kişi bile günümüzün karmaşık piyasalarında finansal kararlarını verirken zorlanabilmekte, finansal enstrümanları kullanırken tedirgin olabilmektedir. (Temizel 2010, 16-17)

Finansal enstrümanların çokluğu ve karmaşıklığı göz önüne alındığında ve günümüzde hayatın büyük bir kısmında finansal aktiviteler içinde bulunduğumuz göz önünde bulundurulduğunda, finansal okuryazarlığın ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Finansal piyasaları kullanım yoğunluğu her ne kadar yüksek oranda olsa da kullanıcıların bu piyasaları kullanırken ne denli doğru kullandıkları da önem arz etmektedir.

Capuano.A ve Ramsey.I (2011) ya göre finansal piyasaları kullananların yapmış oldukları birçok hatalı davranış vardır. (Gökmen, 2012: 39). Bu hatalı davranışları maddeler halinde sıralamak gerekirse;

- ✓ Birikim yapmaya önem vermemek (uzun vadede)
- ✓ Bütçe yapmamak
- ✓ Sigorta sözleşmesi yapmamak
- ✓ Finansal destek ve tavsiye almamak
- ✓ Kulaktan dolma bilgilere itibar etmek
- ✓ Hedef koymamak
- ✓ Çok fazla gereksiz harcama yapmak
- ✓ Plansız hareket etmek
- ✓ Yanlış finansal ürünlere yönelmek
- ✓ Masrafları göz ardı etmek
- ✓ Kendine güven duymamak

Artan teknolojik gelişme ve yenilikler sayesinde finansal hizmetlere erişim kolaylaşmıştır. Örneğin bireyler bankaya gitmeden akıllı telefonlar vasıtasıyla her türlü bankacılık işlemini halledebilmekte, sermaye piyasası ve para piyasası işlemlerini kolayca gerçekleştirebilmektedirler. Finansal işlemler bu şekilde kolaylaştıkça bireyler finansal sistem içine daha kolay entegre olabilmektedirler. Bu gibi gelişmeler ve uygulamalar finansal bilgiye sahip olabilmeyi de beraberinde zorunlu kılmıştır. (Orton, 2007:3)

Finansal okuryazarlık finansal problemlerle başa çıkabilmek ve önceden birtakım tedbirler alabilmek açısından önemli olduğu gibi aynı zamanda toplumda refah içinde yaşayabilmek ve sosyal çevrede sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek açısından da önem arz etmektedir. Finansal zorluklarla karşılaşmak özellikle bireysel finansal aktörlerin çevreleriyle ve aileleriyle olan ilişkilerini de etkileyebilmekte, bu çerçevede boşanmalar ve geçimsizlikler ve çeşitli psikolojik rahatsızlıklar finansal kararların yanlış verilmesine bağlanabilmektedir. (Kinnuen ve Pulkkinen, 1998). Birleşik devletlerde yapılan bir araştırma göstermiştir ki kadınların %32,9'u, erkeklerinse %27,8'inin boşanmayla sonuçlanan evliliklerinin tek sebebini finansal sorunlar oluşturmaktadır. (Cleek ve Pearson, 1985). Araştırmaya göre özellikle evli çiftlerin uzun süreli refahı ve mutlu bir evlilik sürdürebilmeleri için para yönetimini çok iyi gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Gelir ve gelirin yönetimi iş hayatının devamı kadar değer arz etmektedir. Australian Institute of Family Studies'in sunduğu rapora göre aile içindeki stresin sebepleri arasında finansal sorunlar ve ailelerin bu sorunların geç farkına varması ve bu endişeler içerisinde hayatlarını sürdürmeye çalışmaları boşanmaların temel nedenleri arasında gösterilmiştir. (Wolcott ve Hughes, 1999).

Gerek özel gerekse devlet kurumlarında çalışan bireylerin emekliliklerini planlarken şüphesiz finansal okuryazarlıklarının seviyesi bu planın şekillenmesinde etkili olacaktır. Emekli olduklarında kişilerin uğrayacakları refah kaybı bu bireylerin finansal bilgileri doğrultusunda verecekleri optimal tasarruf ve yatırım kararları sayesinde minimal düzeye indirilebilir. (Beyazıt Hayta, 2011: 268).

Bireylerin emekliliklerinin yanında uzun vadede planlamaları gereken sağlık işleri, çocuklarının eğitimi, konutlarının ve araçlarının güvenliği için gerekli sigorta işlemleri ve beklenmedik bir dizi olaya karşı kendilerini güvence altına alma istekleri geleceğin planlanmasını gerekli kılmaktadır ve bu planlamada da finansal bilginin seviyesi önemli rol oynamaktadır. Hükümetler bu minvalde finansal eğitime önem vermeli, bireylerin finansal piyasalarda daha güçlü olmalarını amaçlayan eğitimlerle aile fertlerinin finansal kararlarını daha sağlıklı vermelerine katkıda bulunmalıdır. Bu durum ekonomik gelişmişlik düzeyleri birbirlerinden farklı olan tüm dünya devletleri için geçerlidir. (Russias G20 ve OECD, 2013).

OECD yayınladığı finansal okuryazarlığı geliştirme adlı raporunda finansal eğitimin altını çizmiş finansal eğitimi finansal okuryazarlığı arttırabilmek için önemli kılan birtakım faktörleri şu şekilde sıralamıştır.

- ✓ Finansal araçlar karmaşıktır
- ✓ Finansal ürünler çok çeşitlidir
- ✓ Dünya zerinde ortalama yaşam süresi ve bebek doğum oranı artmıştır
- ✓ Emeklilik sistemleri ve düzenlemeleri değişmiştir
- ✓ Gelir ve Sermaye piyasaları değişmiştir

Bu tür değişiklikler toplumda yaşayan bireylerin finansal algısını ve finansal durumunu etkilemektedir, bu değişimleri yakalayabilmek ve uyum sağlayabilmek için finansal eğitim olmazsa olmaz bir zorunluluktur. (OECD 2005).

Finansal okuryazarlık düzeyindeki artış bireylerin finansal dolandırıcılığa karşı kendilerini daha etkin korumasına da yardımcı olmaktadır. Finansal dolandırıcılık bireysel kazanç için kasıtlı olarak aldatma girişiminde bulunmak olarak tanımlanabilir. Bu tarz dolandırıcılık faaliyetlerinden kurtulmanın yolu topluma finansal olarak bilinçli bireylerin kazandırılması yani finansal okuryazarlık düzeyinin arttırılması ve bireylere bu eğitimin verilmesinden geçer.

Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan kişiler finansal sistemin yapısını anlayabilmekte herhangi bir olumsuzluk durumunda ne zaman nereye başvuracağını ve finansal sistemde kendi güvenliğini nasıl sağlayacağını bilmektedir. Finansal okuryazarlığın arttırılmasıyla bireyler;

- ✓ Parayı daha doğru kullanabilme
- ✓ Farklı vadelerde planlar yapabilme
- ✓ Risk ve faydaları algılayabilme
- ✓ Finansal araçları tanıma
- ✓ Finansal bilgileri nereden ve ne şekilde alacağını bilme
- ✓ Finansal ürünleri etkin ve verimli kullanabilme

Doğru finansal kararlar alabilen kişiler bireysel olarak zarara uğramadıkları gibi toplumsal refaha da katkı sağlamaktadırlar. Bu denli önemli olan finansal okuryazarlık

toplumda her kesimin geliştirmesi gereken ve devlet olarak ta eğitim mufredatlarında yer verilmesi gereken bir olgudur. (Güler, 13-14).

1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN EKONOMİYE VE BİREYLERE ETKİLERİ

Ekonomik faktörlerden en önemlisi hane halkıdır ve ekonomiye etkisi çok büyüktür. Dolayısıyla bu bireylerin finansal okuryazarlıkları büyük önem taşımaktadır. Birey ne kadar bilinçli, rasyonel karar verme yeteneğine sahip olursa ülke ekonomisinin gelişimi de o kadar iyi olacaktır.

Piyasalar hakkında yeterli bilgisi olmayan bireyler riskten korktukları için piyasadan kaçır. Fakat finansal açıdan okuryazar bir kimse elindeki parayı yastık altı tutmak yerine piyasada değerlendirmeyi tercih eder. Çünkü bilgisi ile ürünleri değerlendirebilir, gerekli risk-getiri hesaplamalarını yapabilir. Böylece hem bireyin bireysel refahı artır hem de piyasaya etkin bir katılım olur ve piyasa hacmi artır. Finansal eğitimli bir birey tasarruf etme eğilimde olur ve bu tasarruflarını piyasada değerlendirir. Tasarrufların banka hesapları, yatırım fonları, emeklilik fonları gibi ekonomiye girişi de ekonomik büyümede artış sağlamaktadır.

Günümüzde dolandırıcılık çok fazladır ve bunun en büyük nedeni finansal cehalettir. Bireyler, kurumlar veya ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığından sahte kurumlar tarafından sahte ürünler ile dolandırılmaktadır. Finansal eğitimler ile tüketiciler bu tür dolandırıcılıklara karşı bilgilendirilmektedir. Böylece bireyler bilinçlenerek dolandırılma oranları azalmakta ve gerekli şikayetleri ederek bu dolandırıcıların engellenmesini sağlamaktadır. Piyasanın güvenilirliği artmaktadır. Piyasadaki kurumlar ile tüketiciler arasındaki ekonomik işlemlerde meydana gelen asimetrik enformasyon nedeni ile tüketiciler zarar uğrayabilmekte ve bu da piyasanın şeffaflığını, güvenilirliğini zedelemektedir.

Eğitimli bir birey yatırım yapmadan önce yatırım yapacağı sektörü, aracı, kurumu gerekli olacak tüm bilgileri araştırır. Eğitim düzeyi arttıkça bilgi talebi artır ve firmalar bu bilgi talebini karşılamak için daha düzgün çalışır. Bu durum piyasanın etkinliğini artırır ve piyasanın şeffaf, açık şekilde çalışmasını sağlar. Eğitimli, araştırmacı birey yenilikleri araştırır, eksikleri tespit eder ve bunlar doğrultusunda yeni

ürün talepleri artar. Bu durumda piyasada yeni ürün ve hizmetler artar. Bu nitelikli yatırımcılara hizmet edebilmek için kurumların hem kaliteleri artar hem de kurumlar arası piyasada rekabet artar.

Bilinçli yatırımcı yatırımlarındaki ya da hayatındaki risklerin farkındadır ve bu risklerden kaçınmak için sigorta yaptırır. Finansal okuryazarlık arttıkça hem sigortacılık sektöründe hacim artar hem de bireylerin üstlendikleri risk azalır. Son olarak eğitilmiş bireyler yatırımlarını karlı bir şekilde değerlendirerek servetlerinde artış yaratır. Böylece milli gelirde bir artış meydana gelir, yoksulluk azalır.

Finansal okuryazarlık yalnızca bireylerin ve hane halklarının gelecekteki mali refahında değil aynı zamanda finansal ve ekonomik sistemlerin uzun vadeli istikrarı üzerinde de etkilere neden olmaktadır. Bu endişelere cevap vermek ve tüketicilerin mali güçlenmelerini desteklemek, korumak için, hükümetler ve birçok ülkedeki ilgili paydaşlar düzenleyici reformların yanı sıra mali erişimi güçlendirmeye yönelik politikaları tamamlayıcı nitelikte finansal eğitim girişimleri kurmaktadır (Kılıç, 2015).

Hükümetler artık finansal okuryazarlığın önemini kabul etmiştir. Bu alanda çalışma grupları kurmakta, araştırmalar yapıp ulusal stratejiler belirlenmektedir. Özel kuruluşlar tarafında birçok finansal eğitim verilmekte ve hükümetler bunları desteklemekte ve teşvik etmektedir. Ayrıca bu eğitimlerin standartları ilkeleri ve bunların uygulanması üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

1.4. TÜRKİYE’DE FİNANSAL OKURYAZARLIK

Ülkemizde finansal okuryazarlık alanında en önemli ve etkili adımlardan biri, Finansal İstikrar Komitesi tarafından yürürlüğe konulan ‘Finansal Eğitim Eylem Planı ile Tüketicinin Korunması Eylem Planı’dır. Söz konusu eylemlerin faaliyetinden sorumlu kurumlar; T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluşu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu. Bu kurumların yanında sivil toplum örgütleri ile de ortaklık içerisinde çalışarak stratejinin etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Eylem planından sorumlu kuruluşların bazı çalışmaları;

- ✓ Borsa İstanbul tarafından www.bilincliyatirimci.com adlı web sitesi kurulmuştur. Finansal piyasalar yatırım hakkında online eğitimler, kaynaklar ve haberler bulunmakta yatırımcılara soruları hakkında destek sağlanmaktadır.
- ✓ BDDK tarafından tüketiciye finansal ürün veya işlemlerinde kolaylık sağlanması amacıyla www.finansaltuketici.gov.tr adlı site hazırlanmıştır. Sitede tasarruf ve yatırım hakkında bilgiler ve ipuçları, güvenlik ipuçları, sözlük ve hesaplama araçları bulunmaktadır.
- ✓ TSPAKB 2012 yılında finansal eğitim aksiyon takımını kurmuştur. Grubun amacı hayat boyu finansal okuryazarlığı sağlamaktır. Çalışmaları kapsamında www.paramveben.org adlı site kurulmuştur. Sitede finansal eğitim dokümanları ve eğitim videoları yer almaktadır.
- ✓ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2012 yılında “Finansal Okuryazarlık” adlı kaynak hazırlanmıştır. Kaynakta finans, tasarruf, yatırım, kredi ve kredi kartları gibi konularda bilgiler yer almaktadır.
- ✓ Milli eğitim bakanlığı 2014 yılında UNICEF ve TEB iş birliği ile “Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim” projesini başlatmış ve proje kapsamında okullarda finansal eğitimin müfredata eklenmesi konusunda çalışmalar yapmıştır.
- ✓ 2016 yılında TEB iş birliği ile finansal okuryazarlık formatör öğretmen eğitimleri düzenlemeye başlanmıştır.
- ✓ TCMB finansal istikrar ile finansal okuryazarlık arasındaki yakın ilişki nedeniyle finansal okuryazarlık konusuna önem vermektedir. Finansal eğitim alanında çalışmalarına 2011 yılında SPK ile birlikte “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar, Stratejiler” konulu uluslararası bir konferans düzenleyerek başlamıştır. Konferansta finansal eğitim, farkındalık konuları, dünyada geliştirilen finansal eğitim çalışmaları, ulusal stratejilerin oluşturulması, Türkiye’deki finansal eğitim faaliyetleri ve eğitim programlarının uygulanması üzerine oturumlar düzenlenmiştir.
- ✓ Yine aynı dönemde Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü ile ortak “Finansal Erişim ve Finansal Eğitim” projesi kapsamında “Dünya’ da ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim” kitapçığını yayımlamıştır. Kitapçıkta Türkiye’deki ve dünyadaki finansal erişim seviyesinin analizi

yapılmış ve finansal eğitimin önemi, faydaları anlatılmış, gelişimi için öneriler verilmiş ve dünyadaki çalışmaların örnekleri ve merkez bankasının rolü incelenmiştir.

- ✓ SPK finansal eğitim eylem planı kapsamında birçok görevi vardır. Finansal eğitim ulusal stratejilerinin belirlenmesi, anket çalışmaları, değerlendirme, finansal eğitim doküman ve materyal hazırlığı, konferanslar, seminer, tanıtım faaliyetleri alanlarında çalışmalar yapmaktadır.
- ✓ 2011 yılında TCMB ile birlikte ‘‘Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar, Stratejiler ‘‘ konulu uluslararası bir konferans düzenlemiştir. Ayrıca 2014 yılında OECD tarafından kurulan Uluslararası Finansal Eğitim Ağı(INFE)’ nin düzenlediği Türkiye’ deki toplantısına ev sahipliği yapmıştır. 2015 yılında ise Child and Youth Finance International’ın düzenlediği zirvede finansal eğitim alanında eylem planı çerçevesinde yürüttüğü projeler ve kampalar ile ‘en iyi ülke uygulaması’’ kategorisinde ödül almıştır. Kurul yatırımcı eğitimi alanında birçok çalışma yürütmektedir. İlk olarak yatırımcıların şikâyet ve önerilerinin değerlendirilmesi amacı ile bilgi edinme birimi kurulmuştur. Kurul web sitesinde yatırımcı eğitimi adında bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölümde yatırımcı bilgilendirme kitapçıkları bulunmakta, sermaye piyasası faaliyetleri, halka arz, manipülasyon konularında bilgilere ulaşılabilir. 2012 yılında ise yatırım kuruluşlarının mali durumlarının bozulması sonucu küçük yatırımcıların zarar görmesi ve piyasa duyulan güvenin azalmasının önlenmesi amacı ile ortaya çıkan zararları tazmin etmek amacıyla yatırımcı tazmin merkezi kurulmuştur.

1.5. ÜLKELERİN ULUSAL FİNANSAL EĞİTİM STRATEJİLERİ

Finansal okuryazarlık eğitimleriyle tüketicilerin doğru ve bilinçli kararlar vermelerini ve sonuç olarak finansal refaha ulaşmalarını sağlamak ülkelerin temel politikalarından biri haline gelmiştir. Geldiğimiz noktada Dünya’da birçok ülkenin finansal okuryazarlığı bir yaşam becerisi olarak kabul ettiği ve bu becerinin tüm toplumda yaygınlaştırılmasına yönelik ulusal politika ve stratejiler belirlediği anlaşılmaktadır. Diğer yandan OECD ülkeleri ve OECD dışındaki ülkelerde yapılan

araştırmalarda, bireylerin düşük düzeyde finansal bilgiyle finansal kararlar aldıkları ve bu düşük bilgi düzeylerinin farkında olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Günümüzde finansal okuryazarlığın önemi göz önüne alındığında, Türkiye'nin da aralarında bulunduğu birçok ülke özellikle de 2008 küresel finansal krizden sonraki 10 yıl içinde genel nüfus arasında finansal okuryazarlığı arttırmak için bir dizi önlemler almaya başlamıştır. 2012 yılında gerçekleşen G20 Başkanlar Zirvesi'nde finansal okuryazarlık ve eğitiminin önemi küresel ölçekte altı çizilen bir konu olmuştur. Öyle ki, finansal okuryazarlığın iyileştirilmesi, hükümetlerin tüketicilerin koruması ve finansal erişimi bağlamındaki ajandalarını tamamlayan bir stratejik politika hedefi olarak ortaya çıkmıştır. Yine Şubat 2013'te G20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları bu politikalara olan ilgi ve desteklerini daha net bir şekilde ortaya koymuşlardır. Özellikle Ulusal Finansal Eğitim Stratejisi'nin (UFES) rolüne, ülke bireylerinin finansal okuryazarlıklarının geliştirilmesi için önemli bir politika anlayışı olarak daha fazla önem verilmiştir. Bu çerçevede birçok ülke UFES geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. Bu bağlamda OECD'ye (2013) göre, en az 45 ülke kendi UFES' ni oluşturmuş ya da tasarlama sürecine girişmiştir. OECD öncülüğünde hazırlanan bu strateji belgesi hükümetler tarafından kabul edilen ve finansal okuryazarlığın uzun vadede gelişmesi için bir çerçeve oluşturan yüksek düzeyde bir politika belgesidir.

Finansal eğitim stratejilerinin ve programlarının uygulanması çok çeşitli yöntemlerinin kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Burada amaç finansal okuryazarlık eğitimini ülkelerin koşullarına ve nüfusun tercihinine bağlı olarak tüm nüfusa ve farklı hedef kitlelerine ulaştırabilmektir. Ulusal bir stratejiye sahip olan hemen hemen bütün ülkeler, hedef kitleler içerisinde daha çok genç nüfusa odaklanmaktadır. Bunu bir yolu olarak okullarda bir tür finansal eğitim sunmaya çalışmaktadırlar. Çoğu ülke, bazı durumlarda tüketicilere ayrıntılı bilgilendirme ve tavsiyelerde bulunmak amacıyla finansal konularda özel etkileşimli web siteleri de geliştirmek yoluna gitmişlerdir (OECD, 2013b, s.13).

Finansal eğitim politikalarının verimliliğini ve sürdürülebilirliğini güçlendirmek amacıyla şu stratejilerin takip edilmesi önerilmiştir:

- ✓ G20 hükümetleri tarafından desteklenen mevcut uluslararası araçları (OECD/INFE ve “Dünya Bankası [2013]” ve “PISA Financial Literacy

[2012]' tarafından geliştirilen araçlar) kullanarak finansal okuryazarlık ve etkin finansal eğitim sunumu hakkında bulgular elde etmeye ve raporlamaya devam etmek;

- ✓ Ulusal stratejileri başarılı bir şekilde uygulamak için özel ve sivil paydaşların rolünü kullanmak ve uzun vadeli kaynak ayırmak;
- ✓ Sunulan finansal eğitimin kalitesinin, finansal eğitimin sağlanması için temel yetkinliklerin ve yüksek kalite standartlarının geliştirilmesi yoluyla güvenceye alınması;
- ✓ OECD/INFE aracılığıyla Ulusal Finansal Eğitim Stratejilerinin (UFES) uygulanmasını kolaylaştırmak için bir politika el kitabı geliştirmek;
- ✓ OECD/INFE üyeliği ve bölgesel platformlar aracılığıyla finansal eğitime yönelik uluslararası ve bölgesel diyalogu güçlendirmek (bağımsız değerlendirme süreci aracılığıyla), aynı zamanda daha etkin ve yenilikçi uygulama çözümlerini belirlemek için özel, sivil ve akademik topluluklarla diyaloglar geliştirmek.

1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ

Toplumların iyi bir ekonomik ve finansal refaha sahip olmalarında finansal okuryazarlık önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansal okuryazarlığı oluşturan farklı boyutları bir araya getirdiğimizde finansal okuryazarlığın günümüzde önemli bir yaşam becerisi olarak genel kabul gördüğü de bir gerçektir. Bireylerin yaşam kalitesini derinden etkileyen böylesine önemli bir yaşam becerisinin eğitim yoluyla kazandırılması özellikle son 10 yıldır birçok ülkenin önemli bir ajandası haline gelmiştir.

Finansal okuryazarlık eğitimi ile bireylerin finansal konularda farkındalık kazanması, finansal sektör içerisinde etkin karar vericiler olması, finansal araçları doğru ve etkin şekilde kullanabilmesi, finansal risklere ve aldatılmaya karşı korunması yoluyla finansal refaha ulaşmaları gibi mikro düzeyde amaçlar takip edilmekle birlikte bireysel tasarrufların arttırılması yoluyla devletlerin ekonomik olarak büyümesi ve

uzun dönemli finansal istikrara ulaşabilmesi gibi makro düzeyde hedefler de gözetilmektedir.

Giderek daha karmaşık bir hal alan ve küresel bir boyut kazanan finansal ve ekonomik sistemlerin var olduğu bir dönemde bireylerin finansal kararları ve davranışları hem mikro hem de makro düzede daha da önem kazanmıştır. Bu karar alma süreci çoğu birey için nispeten karmaşık ve zaman alıcıdır. Ancak; finansal okuryazarlığa sahip bireyler bu zorlu süreçle daha kolay baş edebilmekteyken finansal okuryazarlığa sahip olmayan bireyler bu karmaşık ve zorlu sürecin altında ezilebilmekte ve önemli finansal sorunlarla yüzleşmek zorunda kalabilmektedirler (OECD, 2013b, s.16).

OECD, bireylerin finansal okuryazarlık seviyesini arttırmaya yönelik küresel politikaya aktif olarak dâhil olmuştur. Finansal okuryazarlık alanındaki konular ve politikalarla ilgili yayınlarında, finansal eğitim kavramını şu şekilde tanımlamıştır: Finansal tüketicilerin/yatırımcıların bilgi, eğitim ve/veya nesnel tavsiyeler yoluyla finansal ürün ve kavramlara yönelik farkındalık geliştirdikleri, finansal risk ve fırsatlar hakkında bilinçli hale getirilerek özgüven kazandıkları, bilinçli seçimler yapabilme, gerektiğinde birine ya da bir kuruma finansal olarak yardım edebilme ve bireysel finansal refahlarını iyileştirmek için diğer etkili önlemleri alabilme gibi beceri, özgüven ve tutum kazandıkları çok yönlü bir süreçtir (OECD, 2005, s.26). Bu nedenle, finansal eğitim, farklı sosyo-ekonomik bağlamlarda bireylerin değişen ihtiyaçlarını kapsayan ve dikkate alan bir süreçtir. Bu sürecin sonucu olan finansal okuryazarlık, sağlam finansal kararlar almak ve nihayetinde finansal refahı sağlamak için gerekli olan finansal farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bir birleşimidir (OECD, 2012).

Etkili finansal eğitim sadece bireyler için değil, aynı zamanda politika yapıcılar ve özel paydaşlar için de yararlı olabilir. Finansal eğitim, tüketicilerin mevcut finansal hizmetlerden daha fazla haberdar olmalarını ve bunları kullanma konusunda özgüven sahibi olmalarını sağlayarak finansal içerme politikalarını destekleyebilir. Ayrıca, tüketicilerin finansal ürünleri karşılaştırması, bu ürünleri daha etkili kullanmaları ve doğru seçimler yapmalarını sağlamanın yanı sıra, uzun vadeli tasarruf ve sağlıklı emeklilik planlaması yapmaya özendirme konusunda da etkilidir. Bu yönüyle, finansal eğitim finansal sistemlerin ve pazarların gelişimine ve finansal ürün sağlayıcılar

arasında daha şeffaf rekabetin sağlanmasına katkıda bulunabilir. Öyle ki çoğu ülkede, finansal eğitim, aynı zamanda, tüketiciler için finansal ürünlere yönelik uygun düzenleyici önlemleri tamamlayan ilk savunma ve koruma hattı olarak kabul edilmektedir (OECD, 2013b, s.17-18).

Gerek finansal eğitime atfedilen önem gerekse finansal okuryazarlık kavramına yönelik anlayış finansal eğitim uygulamaları konusunda ülkeden ülkeye değişen farklı uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ülkelerin kültürleri, demografik yapıları ve gelişmişlik düzeyleri de finansal eğitim uygulamalarını ve bu eğitime ayrılan finansa desteği yönlendiren temel ekenler arasında yer almıştır.

2000'li yılların ortalarında, İngiltere, daha önceki geleneksel finansal okuryazarlık kavramından daha geniş olan ve yalnızca finansal bilgi ve becerileri değil, aynı zamanda tutum ve davranışları da içeren finansal yetenek (financial capability) kavramını önermiş ve finansal eğitime yönelik uygulamaları da bu çerçevede yönlendirmiştir. “Finansal yetenek, insanların kendi finansal koşullarını anlamalarına yönelik bilgi ve becerilerini ve harekete geçme motivasyonunu da kapsayan geniş bir kavramdır. Finansal açıdan yetenekli tüketiciler, önceden planlama yapar, bilgiyi kullanır, nereden tavsiye alacağını bilir ve bu tavsiyeyi anlayabilir ve bunlara göre hareket edebilir ve finansal hizmetlere daha fazla katılım sağlayabilir” (Her Majesty's Treasury of UK [HMT], 2007, s.19).

Dünya genelinde finansal okuryazarlık kavramının özellikle ABD ve Avustralya’da, finansal yetenek kavramının ise İngiltere ve Kanada’da yaygın kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Esasında dünyadaki finansal okuryazarlık eğitimlerine yönelik öncül çalışmaların da bu dört ülke tarafından yönlendirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Buradan hareketle günümüzde ülkelerin finansal eğitimlerini yönlendiren finansal okuryazarlık kavramına yönelik yaklaşımlarını aşağıdaki gibi iki şekilde özetlemek mümkündür:

- ✓ OECD gibi birçok kurum ve araştırmacı, finansal okuryazarlık formülasyonunu kullanmaya devam etse de, günümüzde araştırmacılar, uluslararası örgütler ve politika yapıcılar arasında finansal okuryazarlığın öncekinden daha geniş bir kavram olduğu ve davranışsal bir anlayışa dayandığına yönelik bir fikir birliği var.

- ✓ Finansal okuryazarlığın (ya da finansal yeteneğin) çeşitli kavramsal tanımları, tanımın formüle edilmesinden ziyade içeriğe vurgu yapar (kavramdaki farklılık, kavram farklılığını ima etmez) ve bu da finansal okuryazarlığın (ya da finansal yeteneğin) özünü açıkça belirtir.
- ✓ İngiltere’de finansal okuryazarlık eğitiminin, genel nüfusta finansal yeteneği güçlendirmek için tasarlanmış kişisel finansal eğitim disiplininin önemli bir parçası olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Diğer yandan finansal okuryazarlık eğitimi hem daha düşük hem de daha yüksek beceri seviyelerini kapsayacak ve aynı zamanda finansal yeteneğe de atıfta bulunacak şekilde daha geniş anlamda kullanılır (Coben, Dawes & Lee, 2005, s. 13). Esasında finansal okuryazarlık eğitimi bir yaşam becerisi olarak finansal okuryazarlığın gerektirdiği bilgi ve becerileri kazandırma sürecini kapsamaktadır.

1.7. FİNANSAL EĞİTİM

Finansal eğitim, çeşitli çalışmalarda farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak yapılan tanımlardan bazıları aşağıda yer almaktadır. Finansal eğitim; “tüketicilerin, yatırımcıların finansal ürün ve kavramlar konusundaki kavrayışlarını geliştiren, bilgilendirme ve öğretme yoluyla finansal fırsatların ve risklerin farkında olmalarına imkân tanıyan, bilinçli seçim yapmalarını, yardım için nereye başvuracaklarını öğrenmelerini, finansal refahlarını geliştirme konusundaki güven ve yeteneklerini artırmalarını sağlayan süreç” olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2008: 7).

Finansal eğitim; genel olarak finansal okuryazarlığın bileşenlerini (finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışları) geliştirir ve etkiler (Grable ve Joo, 1998: 214). Özetle, finansal eğitim tüketicilere finansal fırsatlar, seçimler ve sonuçlardan haberdar olmaları için gerçekleri, verileri ve özel bilgileri sunmaktadır. Ayrıca, bireylerin eğitim ve rehberlik aracılığıyla finansal terimleri ve kavramları anlama becerilerini ve yeteneklerini edinmeleri sağlanırken aynı zamanda tüketicilere, finansal bilgi ve ürünler hakkında en iyi şekilde yararlanabilmeleri için tavsiyelerde bulunmaktadır. Finansal eğitim, insanların finansal ürün, hizmet ve kavramları anlamalarının geliştirildiği bir süreçtir, bu nedenle bilinçli seçimler yapmak,

tuzaklardan kaçınmak, yardım için nereye gidileceğini bilmek ve uzun vadeli finansal durumlarını iyileştirmek için eylemler yapmayı kapsamaktadır.

Finansal eğitim; finansal bilgi ve becerilerin bireylere kazandırıldığı bir süreçtir. Finansal kurumlar, finans uzmanları ve eğitimciler ABD eğitim kurumlarında, kişisel eğitim yönetimini bir öncelik olarak tanımlamıştır (Cude vd., 2006: 102). Kamboçya ve Vietnam üzerinde yapılan çalışma, finansal eğitimin genel olarak finansal bilgi, finansal davranış ve tasarruf üzerinde önemli derecede etkili olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan finansal eğitim düzeyinin finansal tutum üzerinde anlamlı ölçüde etki göstermediği tespit edilmiştir (Morgan ve Trinh, 2019: 17).

Finansal eğitim finansal konulardaki farkındalığı arttırmayı, finansal erişimi iyileştirmeyi ve finansal konularda bilgi ve beceri kazandırmayı içermektedir. Bu bilgi, bireylerin tüketim, yatırım ve tasarruf davranışlarında değişiklikler yaratılmasından, bu değişimlerin ulusal ekonomiye ve sosyal refah düzeyine yansımalarına kadar geniş bir yelpazede ele alınmaktadır (TCMB, 2011: 79).

Finansal eğitim, her yaştan farklı gelir düzeyindeki tüketicilere fayda sağlayabilir. Genç yetişkinlerin çalışma hayatına başlayabilmeleri için, kendilerine bütçeleme ve tasarruf konusunda basit önlemler ve araçlar anlatılmak suretiyle masraflarını ve borçlarını kontrol altına almaları sağlanabilir. Finansal eğitim, ailelerin kendi evlerini ve/veya çocuklarının eğitimi güvence altına alabilmeleri için disiplin kazanmalarına yardımcı olabilir. Yaşlı çalışanlara hem emeklilik planları hem de bireysel tasarruf planlar aracılığıyla rasyonel yatırım tercihleri yapma bilgi ve becerilerini kazandırarak rahat bir emeklilik için yeterli birikime sahip olmalarına yardımcı olabilir. Finansal eğitim, düşük gelir düzeyindeki kişilerin tasarruflarından en iyi şekilde faydalanabilmelerini ve finansal işlemlerden kaynaklanan yüksek maliyetlerden kaçınmalarını sağlayabilir.

Finansal eğitim, genel olarak aşağıdaki konuları içermektedir (Hogarth, 2006: 3):

- Finansal eğitim, bireyler için para, varlık, bankacılık, yatırım, kredi, sigorta ve vergi ile ilgili bilgi sağlamaktadır.
- Finansal eğitim, finansal bilgi ve beceri kazandırarak bireylerin para ve varlıkları kontrol etmelerini ve yönetmelerini desteklemektedir.

- Finansal eğitim, finansal kararları almak, finansal kararları kolayca uygulamak ve son olarak sonuçları ve durumları değerlendirmek açısından önemlidir.
- Finansal eğitim, bireylere yatırım yapma ve yatırım için gerekli para ve fonu sağlama konusunda yol gösteren bir etmen olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca finansal eğitim, risk yönetme becerilerini kazandıran bir konsept olup bireylerin gelecek için tasarruf etmeleri ve servetlerini güven altında tutmaları gibi önemli hususlarda finansal bilgi ve beceri kazandırmaktadır.

Özetle finansal eğitim; bireyler için para vb. şeylerin kıymetlerini anlamayı sağlamakta, bunlarla uyumlu finansal araçlara erişimi desteklemekte, emeklilik ve acil gereksinimler için tasarruf edebilme konusunda yol göstermekte, piyasa işlemlerini ve ekonomik dalgalanmaları anlamayı sağlamakta ve finansal araçları kullanmayı kolaylaştırmaktadır. Finansal eğitim faaliyetlerinde izlenecek esas ve usuller aşağıdaki gibi özetlenebilir (BDDK, 2014: 8-9):

1. Kapsayıcılık; herkesin finansal ürünler ve hizmetler hakkında tecrübe ve bilgi sahibi olmaları gereklidir.
2. Ölçme ve gözden geçirme; her eğitim programı sonrasında finansal eğitim faaliyetlerinden önce belirlenen hedeflere ulaşılma konusundaki başarı düzeyi kontrol edilmelidir.
3. Tarafsızlık; finansal eğitimin adil, şeffaf ve tarafsız bir şekilde tanıtılması ve aktarılması gerekmektedir.
4. Farkındalık oluşturma; finansal eğitim programları finansla ilgili konularda ve riski yönetmede farkındalık oluşturmalıdır.
5. Süreklilik; bireylerin hayatının her döneminde finansal eğitim gerekmektedir. Finansal eğitim programları sürekli ve kesintisiz olmalıdır.
6. Etkili ve sonuç odaklı olmak; finansal eğitim faaliyetlerinin planlanmasından uygulamaya kadar her aşamada sosyal faydaları ve başarıyı hedeflemek gerekmektedir.
7. İhtiyaca göre olma; finansal eğitim faaliyetleri doğru yerde, doğru zamanda ve uygun iletişim araçlarını kullanarak bireylere sunulmalıdır.
8. Anlaşılabilir dil ve pratik ifade; finansal eğitim için kullanılan dil anlaşılabilir ve pratik olmalıdır.

9. Eğitmcilerin eğitimi; finansal eğitimi kimin verdiği ve hangi kaynakların kullanıldığı da finansal eğitim programlarının başarısı için önem taşımaktadır.

Finansal eğitim günümüzde iktisat ve yönetim açısından dünyada en önemli eğitim alanlarından birisi olarak görülmektedir. Finansal eğitim kişisel yaşamın gelişimini ve bireylerin refahını desteklemektedir. Ayrıca hem sosyal yaşamda hem de çalışma yaşamında belli başlı rollere sahiptir. Bu yüzden konu sadece eğitim açısından değil bireylerin geleceği ve iktisat açısından da önemli role sahiptir. Dünyanın ekonomi dengesindeki değişim ve ülkeler arasındaki rekabet nedeniyle, çoğunlukla toplumların finansal okuryazarlık düzeyi ülkelerin ekonomik pozisyonlarını belirleme konusunda da büyük rol oynayabilmektedir.

Finansal eğitim; bireylere paranın kullanımına ilişkin doğru kararlar verebilmeyi sağlayan bilgi, beceri ve davranış kazandırmaktadır. Ayrıca bireylere finansal sistemden nasıl yararlanmaları gerektiği konusunda yol göstermek suretiyle, bireylerin finansal sisteme katılabilmelerini sağlamaktadır. Finansal eğitim düzeyinin düşük olması ülkelerin geleceği için büyük bir risktir. Bu yüzden finansal eğitim bir zorunluluk olarak değil bir ihtiyaç olarak görülmelidir (Tosun, 2016: 28).

Günümüzde finansal eğitimin önemi tüm dünyada yaygın şekilde tartışılan bir konudur. Amsterdam'da düzenlenen konferansta gelişmekte olan ülkelerdeki finansal okuryazarlığı artırmak için başlatılan Aflatoun adlı kampanyada Jerroo Billimoria (yedi uluslararası kuruluş kurmuş sosyal bir girişimcidir) tarafından finansal eğitimin önemi şöyle açıklanmaktadır: “Benim hatam, finansal eğitimin gelişmiş ülkelerde gerekli olacağını düşünmemektir”. Bu da dünyada finansal okuryazarlığın sadece gelişmekte olan ülkeler için önemli olmadığını ortaya çıkarmıştır. Çoğunlukla finansal okuryazarlık sadece gelişmekte olan ülkeler tarafından ihtiyaç duyulan bir konu olarak görülmekle birlikte, gerçeğin öyle olmadığı Jerroo Billimoria’nın sözlerinden anlaşılabilmektedir (Ekonomist, 2008).

Finansal ve ekonomik amaçlara ulaşabilmek için finansal eğitim şarttır. İyi eğitilmiş bireyler ülkenin iktisadi kalkınmasını desteklemektedir. Hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde ekonomik dalgalanmalara karşı finansal eğitime önem verilmesi gerekmektedir. Finansal eğitim bireyin gereken kararları doğru şekilde ve doğru zamanda almasını desteklemektedir. Ayrıca finansal eğitim bireylerin paralarını ve servetlerini yönetebilmeleri için gereken bilgiyi sağlamaktadır.

Finansal eğitim pek çok açıdan büyük önem taşımaktadır. Bireylerin finansal kararlardaki sorumlulukları her geçen gün artmakta ve bir anlamda finansal riskler piyasalardan tüketicilere ve bireylere aktarılmaktadır. Bu sebeple, finansal piyasalarda işlem yapmak belirli bir düzeyde finansal bilgi gerektirmektedir. Finansal eğitim, ürünler hakkında doğru bilgi almayı ve böylece doğru kararı vermeyi kolaylaştırır. Ayrıca, bireyin emeklilik için tasarruf sağlama konusunda da finansal olarak eğitilmesi gerekmektedir. Finansal eğitim, finansal erişimi artırmada da önemli bir rol oynamaktadır (TCMB, 2011: 80).

Finansal eğitim genel olarak dünyada ülkelerin ekonomilerini güçlendirmeye katkıda bulunmaktadır. Ayrıca finansal eğitim yatırım yapmaları ve daha önce yapılan yatırımların sürekliliğinin sağlanması konusunda bireylere yardımcı olmaktadır. Finansal eğitim, piyasa işlemlerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca bireylerin bankalar ve finansal kurumlar ile iş birliği yapabilmeleri için de finansal eğitim görmeleri gerekmektedir. Bu sebeple zayıf finansal eğitim toplumun bütün kesimini etkileyen bir konudur. Finansal eğitim düzeyi düşük olan bireyler, bireysel emeklilik, bankacılık işlemleri, borsa işlemleri ve yatırım kararları konusundaki finansal hizmetlere erişimde zorlanmaktadırlar. Bu sebeple çoğunlukla paralarını yastık altında tutup, yatırım yapmaktan çekinirler. Finansal sistemde yer almayan ve üretken olmayan bu yastık altı tasarruflar hem bireylerin daha fazla gelir elde edebilme potansiyelini engellemekte hem de ülke ekonomisine herhangi bir katkı sağlamamaktadır.

Günümüzde, bireylerin finansal kararlardaki sorumlulukları artmaktadır. Buna ek olarak, finansal piyasalarda ürünler hakkında şeffaf ve açık bir şekilde doğru bilgi verme ve doğru karar alma riski de artmaktadır. Finansal eğitim, bireylerin finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgilendirilmelerine ve finansal piyasaları anlayabilmelerine yardımcı olur. Aynı zamanda bireylerin refahına ve finansal konularda daha dengeli bir yaşam planı yapmalarına katkıda bulunmaktadır. Finansal eğitimin artırılması ülkelerin ekonomik kalkınmasına ve sosyal refahına katkıda bulunacağından gelecek için iyi bir yatırım olarak görülmektedir. Finansal eğitim, finansal erişimin artmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin bilgi düzeyleri ve finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça, finansal kurumlardan talep edecekleri bilgiler paralel olarak artacak ve bu da kısmen şeffaflığı ve açıklığı artıracaktır. Böylece

finansal piyasa ile ilgili şikâyetler ve yasal sorunlar da azalacaktır. Finansal eğitimin artırılması birtakım ekonomik sorunların çözümüne de katkı sağlayacaktır (TCMB, 2011: 82).

Finansal eğitimin en büyük faydalarından biri bireylerin finansal konular ve finansal araçlar hakkında bilgi ve beceri sahibi olmalarını desteklemesidir. Ayrıca finansal eğitim, iktisadi faaliyetleri anlamayı sağladığından söz konusu faaliyetlerin artmasına da katkıda bulunmaktadır. Finansal eğitim bireyin farklı finansal koşullar altında çalışmasını ve yaşamasını da kolaylaştırabilmektedir.

Finansal okuryazarlık finansal eğitim yoluyla sağlanmaktadır. Finansal okuryazarlık arttıkça, bireyin iyi finansal kararlar alma kapasitesi de artmaktadır. Yaygın finansal okuryazarlığın önündeki engellerden bazıları temel, teknik ve duygusal becerilerin eksikliğidir. Aynı zamanda finansal hizmet sağlayıcıları ve müşterileri arasındaki doğal çıkar çatışması ve giderek karmaşıklaşan finansal sistem de finansal okuryazarlığın önündeki engeller arasında yer almaktadır. Bu engellerin üstesinden gelmek ve tüketiciler ile profesyoneller arasındaki oyun alanını dengelemek için finansal eğitim güçlü bir yol olarak gösterilmektedir. Bu yüzden okullarda finansal eğitimin desteklenmesi oldukça önemlidir (Llewellyn, 2012: 3).

Finansal eğitimi ülkelerin iktisadi gelişimini teşvik eden bir eğitim olarak görmek

mümkündür. İyi eğitim almış bireyler ebeveyn olarak daha iyi bir konumda yer alırlar ve böylece çocukları için eğitim ve ekonomik açıdan daha faydalı olabilirler. Eğitim gören kişiler toplumların ve ülkelerin refahının gelişmesine ekonomik kalkınma ve gelişmeye daha fazla katkıda bulunabilmektedirler. Bu nedenle finansal açıdan okuryazarlık kavramı sadece kişiler ve aileler için önemli değil, aynı zamanda ülkeler için de faydalıdır. Finansal eğitim, finansal okuryazarlığın önündeki engelleri ortadan kaldırmaktadır ya da azaltmaktadır. Dolayısıyla finansal eğitimin hem günümüzde yaşayan hem de gelecekte yaşayacak olan insanlar için ekonomik açıdan hayatı kolaylaştıracağı söylenebilir. Çünkü finansal eğitim, gelir ve gider dengesi kurmak, bütçe planları yapmak gibi günlük hayattaki önemli konularda ciddi katkılar sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ VE ÖLÇÜLMESİ

Araştırmanın bu bölümünde finansal okuryazarlığının önemini artıran faktörlere yer verilmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlığın ölçülmesine ve konu ile ilgili geçmiş araştırmalara değinilmiştir.

2.1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ

Finansal okuryazarlık veya finansal okuryazar olmak bireylerin bütçeleri ile alakalı öneme sahip olduğu gibi bireylerin psikolojik durumları, ailevi problemleri gibi günlük hayatta bireyler için son derece önemli olan durumlar açısından da oldukça önemlidir. Bireylerin sahip oldukları finansal kaynaklar ve bu kaynakları uygun ve etkin bir şekilde kullanabilme birçok bireyin sosyal hayatını etkilemekte çünkü bireylerin çoğu eksik finansal bilgi ile hareket etmekte ve bunun sonucunda yanlış kararlar verebilmektedirler. Bu nedenle finansal bilgi gelecek dönemleri ilgilendiren bir konu olmaktan çıkıp bu günü etkileyen bir konu olmaktadır. (Gökmen, 2012, s.41)

Finansal okuryazar olma sadece bireysel değil ekonomik anlamda ülkeler ve ekonomik sistemler açısından da son derece önemlidir, nitekim bilgi düzeyi yüksek bireylerden oluşan bir toplumdaki ekonomik faaliyetler daha güvenli, daha şeffaf ve daha etkin olacaktır. (Gökmen, 2012)

Sadece gelişmekte olan değil gelişmiş ülkelerinde sorunu olan finansal okuryazarlık konusu 2008 yılında yaşanan ve ABD de kendisini göstermiş olan mortgage krizinde finansal anlamda bilgili kişilerin bile artan konut kredisi faizleri ile birlikte ödemelerinin de artacağını bilmemesi sonucu çok büyük zarara uğramasına sebebiyet vermiştir. (Temizel ve Bayram, 2011: 76)

2.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİNİ ARTTIRAN FAKTÖRLER

Finansal piyasalarda meydana gelen tüm değişiklikler bireylerin finansal eğitim gerekliliğini işaret etmektedir. Hem bireylerin hem de ekonominin refahı için finansal okuryazarlığın önemi kabul edilmiş ve gün geçtikçe daha da çok artmaktadır. Finansal

olarak yapılanları anlayabilme ve anlamlandırabilmek elbette ki zor bir iştir, bu zorluklar finansal ürünlerin karmaşık olması, finansal ürünlerin her geçen gün artması, sürekli gelişen ve değişen bir teknolojik sürecin var olması, doğum oranlarının gittikçe artması ve yaşam sürelerinin de uzaması, emeklilik stratejilerinin ve düzenlemelerinin değişkenlik göstermesi, gelirlerin değişmesi ve gelir kaynaklarının değişmesi, sermaye piyasasının gelişme göstermesi ayrıca hem sermaye piyasasının hem de para piyasasının da gittikçe daha etkin bir hal alması, tabi ki bu etkinlikle birlikte kişilerin finansal piyasalara katılımının artması, yine konumuz olan finansal okuryazarlık seviyesinin son derece düşük seyretmesi, ve son yıllarda dünya genelinde gözlemlenmekte olan bireysel borçluluk oranlarının gittikçe artması gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.

2.2.1. Finansal Ürünlerin Karmaşıklığı

Bir nesil önce tüketicilerin çoğu vadeli hesap ve vadesiz hesap olmak üzere iki temel bankacılık ürününe sahipti. Bu hesapların açılması ve muhafazası basitti. Bununla birlikte tüketiciler şu anda birçok çeşit banka hesapları ile karşı karşıya ve bu hizmetler birçok çeşit finansal kuruluş tarafından sağlanmaktadır. Tüketiciler ayrıca para piyasası hesapları, mevduat sertifikaları, vade ve getirilerinin farklı olduğu diğer çeşitli ürünler gibi bir dizi yatırım aracı arasında seçim yapabilmektedirler. Ayrıca sadece ulusal değil uluslararası piyasalarda da bu araçlara yatırım yapabilme imkânı bulunmaktadır.

Basit finansal ürünler bile tüketiciye oldukça karmaşık görünebilir. Çünkü vade, risk, getiri, ödeme seçenekleri ve diğer çeşitli özelliklerin anlaşılmasını gerektirmektedir. Buna ek olarak, ürünlerin kalitesini değerlendirmekte genellikle zordur. Finansal ürünlerdeki bu çeşitlilik tüketicilerin yanı sıra yatırım uzmanlarının dahi değerlendirme sürecini zorlaştırmıştır.

Sonuç olarak finansal ürünlerin anlaşılması zor olabilir ve birçok tüketici doğru şekilde analiz edemeden uygun olmayanları satın alır veya hiç satın almama kararı verir. Bu nedenle yatırımcıların bilinçli şekilde karar alabilmeleri için temel düzeyde de finansal eğitim alması gerekmektedir.

2.2.2. Finansal Ürün Sayısındaki Artış

Finansal piyasalardaki hükümet desteği, bilgi teknolojileri ve telekomünikasyon alanındaki gelişmelerin sonucu maliyetlerin azalması, spesifik pazar ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilen yeni ürünlerin sayısının artmasına neden olmuştur. Finansal ürünler ve hizmetlerdeki bu yenilikler, daha fazla tüketicinin daha çeşitli finansal ürünlere erişimi sağlamıştır. İnternet hem yatırım hem de kredi ürünleri ile ilgili bilgi miktarını ve bu ürünlerin kullanılabilirliğini arttırmıştır. Yeni finansal ürünlerin çeşitliliği tüketicilere daha fazla seçenek sunarken, aynı zamanda daha fazla zorluk getirmektedir.

Yatırım araçlarının yanı sıra borçlanma araçlarında da seçenekler artmıştır. Birçok kurum kredi, kredi kartı gibi borç türleri için çok fazla seçenek sunmaktadır. Bu durumda tüketicilerin bu seçenekleri değerlendirmesi ve rasyonel karar vermesi zorlaşmaktadır. Yanlış yapılan borçlanma sonucu bireylerin geri ödemeleri zorlaşabilmekte ve finansal durumları daha da kötü yapabilmektedir.

2.2.3. Teknolojik Değişim

Teknolojik değişim ve piyasa yeniliği bankacılığın doğasını değiştirmiş ve büyük olasılıkla değişimine devam edecektir. Teknoloji ve internet, yatırım ve kredi ile ilgili hem bilgi miktarını hem de bu ürünlerin kullanılabilirliğini arttırmıştır. Bu durum finansal bilgi ve becerilere sahip olma gerekliliğini arttırmıştır.

2.2.4. Doğum Sayısında Artış ve Yaşam Sürelerinin Uzunluğu

Birçok OECD ülkesi 2. Dünya savaşıdan sonra doğum sayısında bir patlama yaşadı. Bu artış sırasında ilk doğanlar önümüzdeki 5 ile 10 yıl arasında emekliye ayrılmaya başlayacaktır. Bu kişilerin çocuk doğurmayı geciktirmesi daha az çocuk sahibi olmayı veya hiç olmamayı seçmesi nedeni ile bu patlamadan sonraki grup daha azdır.

Böylelikle bu patlama neslinin emekli olması emeklileri destekleyen daha az sayıda çalışanın olacağı anlamına gelmektedir. Durum yaşam süresinin artmasıyla daha da karışacaktır. Bu emeklilerin büyük çoğunluğu emeklilikte önceki nesillere

göre daha fazla zaman harcayacak ve bu nedenle daha uzun süre desteklenmesi gerekecektir. Yaşlılar için gelir sağlama birçok ülke için büyük sorun olacaktır.

Çalışan nüfus emeklilerin sayısını destekleyecek kadar büyük olamayacaktır. Hükümetler mevcut emeklilik programını sürdürmek için gelir kaybı, vergi indirimleri, yüksek borçlanma, hayat pahalılığı düzeltmeleri, emeklilik yaşları veya bu unsurların bileşimi gibi zor seçimlerle karşı karşıya kalacaklar. Bireyler için yaşam beklentisinin artması; emeklilikte daha fazla zaman harcanması ve böylece varlık yönetimi vergi planlaması sigorta ürünleri ve diğer finansal stratejilere daha fazla ihtiyaç duyulması anlamına gelmektedir.

2.2.5. Emeklilik Düzenlemelerinde Değişiklikler

Emekliliğini etkileyen yatırım kararları birçok çalışanın yapması gereken en önemli uzun vadeli finansal kararlardır ve yatırım esaslı emeklilik planlarındaki artış nedeniyle bu finansal kararların alınmasındaki sorumluluk işverenden giderek çalışana kaymaktadır. Birçok yatırım esaslı emeklilik planı, çalışanların katkıda bulunup bulunmamaya, katkıda bulunacaklarına ve bu katkıların yatırım seçeneklerine nasıl dağıtılacağına karar vermelerini gerektirir. Çalışanlar ayrıca, yatırım ve emeklilik hizmeti sağlayıcılarının komisyonlarını da düşünmelidir. Buna ek olarak, yatırım esaslı emeklilik planları çalışanların emeklilikte bir dizi finansal ürün arasından seçim yapmasını gerektirir. Sonuç olarak, çalışanlar yatırım risklerini ve getirilerini değil aynı zamanda yaşam beklentisi hakkındaki belirsizlikler, risk, mevcut ve gelecek kazanç potansiyeline ve kişisel koşullardaki olası değişikliklere yönelik tutumları da dikkate almalıdır.

Finansal eğitim programlarının çalışanlara yardım sağlama rolü, yatırım esaslı emeklilik planının özelliklerine bağlı olarak değişecektir. Doğu Avrupa gibi zorunlu yatırım esaslı emeklilik planlarını getiren ülkelerde, emeklilik ürünleri ve komisyon / ücret yapılarıyla ilgili olarak genellikle bireysel yatırım seçenekleri çok sınırlıdır. Bununla birlikte, gönüllü yatırım esaslı emeklilik planları sunan İrlanda, Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler gibi ülkelerde bireylerin katılım, katkı payı ve varlık pay dağılımı hakkında seçim yapmaları gerekir. İsveç'teki ve Avustralya'daki yatırım esaslı emeklilik planların da yatırım seçeneği varken, Macaristan'da portföy seçimi 2003

yılından bu yana gönüllü emeklilik tasarrufu için mevcuttur. Katılımcılara yüksek derecede tercih imkânı sunan bu tanımlı katkı planlarında finansal eğitim çok yararlı olabilir.

Son olarak, emeklilik sisteminin yapısını kavrayıştan yoksun bir nüfusa emeklilik reformları ve bazı durumlarda bireysel emeklilik haklarına ilişkin kişisel farkındalık ve yeni emeklilik rejimi altındaki rolleri ve sorumlulukları üzerinde emeklilik reformları uygulanmaktadır. Bu kişilere sadece yatırımın temelleri hakkında değil, aynı zamanda emeklilik reformunun niçin gerekli olduğunu ve yeni sistem altında neler bekleyebilecekleri hakkında bilgi verilmesi gerekiyor.

2.2.6. Gelirdeki Değişimler

Doğum patlaması nesillerince finansal varlıkların biriktirilmesi birçok ülkede bireysel yatırımcı sayısının artmasına neden olmuştur. Yatırımcı sayısındaki artışı açıklayan bir başka faktörde son 10 yılda pek çok ülkede gerçekleşen kişisel gelir artışının daha fazla kişinin yatırım yapma olanağına sahip olmasını sağlamasıdır. 1990' lı yıllarda kişi başına gelir oranlarında bir artış olmuştur. Bu gelir artışı sonucunda hem hane halkı yatırım oranlarında hem de hane halkı servetinde bir artış olmuştur. Gelirdeki artış aynı zamanında daha fazla kişinin krediyle daha fazla alışveriş yapması, kredi çekmesi ve ev satın alabilmesi anlamına gelmektedir. Artan gelirleri sonucu daha fazla yatırım yapmak, daha fazla borçlanarak harcama yapmak isteyen bireyler kararlarında kötü sonuçlara uğramamak için mutlaka temel finansal bilgilere sahip olmalıdır.

2.2.7. Sermaye Piyasasındaki Değişiklikler

Gelişmekte olan sermaye piyasalarında daha fazla tüketici finansal piyasalarda yer almaya başlamıştır. Bu tüketicilerin sermaye piyasalarıyla sınırlı deneyimi vardır. Bu ülkelerde, finansal ürünler ve hizmetler konusunda daha az farkındalık, modern finansal araçlara olan güvensizlik vardır ve para tasarrufu için geleneksel bir yollara güvenilmektedir. Bu ülkelerdeki bireysel yatırımcılar arasındaki finansal okuryazarlık seviyesi genellikle çok düşüktür ve bu yatırımcılar finansal konulara ve finansal

yatırım risklerine ilişkin yetersiz bilgi nedeniyle acı kayıplara yakalanma riskini taşır. Ayrıca, bu yatırımcıların çoğu zaman bilgi ve rehber bulmalarını zordur. Finansal eğitim programlarının, finansal piyasaların işleyişi hakkında temel bilgilere ihtiyaç duyacak olan bu tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılaması ve farklı yatırım türleri ve karşılaştıkları riskleri içermesi gerekmektedir.

2.2.8. Tüketicilerin Finansal Piyasalara Katılımı

Artık daha fazla kişiye yönelik yatırım fonları vardır. Bunun sonucu olarak bireysel yatırımcılar daha fazladır. Bu durumun sebepleri arasında doğum patlaması neslinin büyük sayıları neslin biriktirme konusundaki başarısı ve kişisel gelirdeki artış olabilir. Bu yatırımcılar finansal piyasalarda başarılı olmak için piyasa hakkında bilgi sahibi olmalı eğitim almalıdır.

2.2.9. Finansal Okuryazarlığın Düşüklüğü

Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve ekonomiler, vatandaşları arasındaki finansal okuryazarlık seviyesinden giderek kaygı duymaktadır. Finansal okuryazarlık eksikliği, bilinçsiz finansal kararlara neden olur ve bu kararlar hem kişisel hem de nihai olarak küresel finansman üzerinde çok büyük olumsuz etkileri yaratabilir. Sonuç olarak, finansal okur yazarlık ekonomik ve mali istikrarın ve gelişimin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir.

2.2.10. Borç Oranındaki Artış

Dünya genelinde tüketici borçluluk oranlarının artan bir eğilim sergilediği görülmektedir. Tüketimi özendiren ve geçmişe göre daha serbest olan piyasa yapısı bir yandan rekabeti artırırken, bir yandan da pek çok genç bireyin hayata atılırken ve aile kurarken büyük borçlar altına girmesine neden olmaktadır. Bireyler bu borçların altından kalabilmek için bilinçli bir şekilde borçlanmalı, borç yönetimini doğru yapmalıdır ve bunun için temel finansal bilgilere sahip olmalıdır.

2.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖLÇÜLMESİ

Yapılan birçok araştırmada bireylerin finansal konularda çok kritik hatalar yaptığı ve birçok durumda finansal sorunlarla yüzleşmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir. Bireylerin finansal refaha ulaşmalarında finansal okuryazarlık becerilerine sahip olması oldukça önemli bir konu olarak kabul görülmesine rağmen hâlihazırda bu becerinin nasıl ölçülebileceğine yönelik yeterli çalışmaya rastlanmamaktadır. Finansal okuryazarlık konusunda birçok akademik çalışma daha çok bireylerin finansal okuryazarlıklarını etkileyen değişkenlerin, finansal tutum ve davranışlarının tespiti ve finansal okuryazarlıklarının iyileştirilmesi gibi konularda yürütülmüş ancak finansal okuryazarlığın objektif bir şekilde ölçülmesine katkı sağlayacak araçların geliştirilmesine yönelik çok az çalışma ortaya konmuştur.

Huston (2010, s.296)' a göre finansal okuryazarlığın ölçülmesine yönelik standartlaştırılmış bir testin olmadığını vurgulamıştır. Yazar, 1996 ile 2008 yılları arasında finansal okuryazarlığın ölçülmesi konusunda yapılmış olan 72 çalışmayı incelemiş ve bu çalışmalardan elde ettiği verilere de vurgu yaparak bu çalışmalarda kullanılan araçlarının hiçbirinin standartlaştırılmış bir ölçme aracı olmadığını ifade etmiştir. Yazar, objektif bir finansal okuryazarlık testinin oluşturulmasının önündeki 3 temel engeli işaret etmiştir. Bunlar: Finansal okuryazarlığın yapısına yönelik tanımlama ve kavramsallaştırma eksikliği, finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik oluşturulmuş olan araçların içerik olarak dar bir kapsama sahip olması ve bu ölçme araçlarının nasıl yorumlanacağına yönelik net bir açıklamanın olmayışıdır. Huston'a göre (2010, s.305) bunların içinde en önemli sorun ise birincisi yani finansal okuryazarlık konusunda ortak ve genel kabul gören bir kavramsallaştırmanın, tanımlamanın yapılamamış olmasıdır.

Bugüne kadar finansal okuryazarlığın ölçümüne yönelik alanyazında yürütülen çalışmalarda kullanılan araçların genel olarak dört temel kategoride oluşturulduğu anlaşılmaktadır (Chen & Volpe, 1998; Tennyson & Nguyen, 2001; Hogarth & Hilgert, 2002; Danes & Haberman, 2007; Servon & Kaestner, 2008; Mandell, 2008; Robb & Woodyard, 2011; Atkinson & Messy, 2012; Deng, Chi, Teng, Tang, ve Chen, 2013). Bunlar:

1. Temel kavramlar kategorisi (Paranın Zaman Değeri, Planlama, Ekonomi (*Faiz, Enflasyon, Risk Çeşitlem vb.*))
2. Borçlanma kategorisi (Kredi Kartları, Borçlar, Ev ve İhtiyaç Kredileri)
3. Birikim/Yatırım kategorisi (Borsa, Bono, Yatırım Fonu, Birikimler (Emeklilik))
4. Finansal tüketicinin korunması kategorisi (Sigorta, Varlık ve Vergi Planlaması, Kimlik Güvenliği)

Finansal okuryazarlığın kapsamını belirleme konusunda birbirinden farklı özellikleri ölçen sembolik tanımlamaların yapılmış olması finansal okuryazarlığın nesnel ve genel kabul gören bir ölçümünü yapmayı zorlaştırmaktadır. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde bireylerin etkili para yönetimi becerisi (Carswell, 2009; Haynes-Bordas, Kiss & Yilmazer, 2008; Scott, 2010), finansal bilgi (Lusardi & Mitchell, 2007; Howlett, Kees, & Kemp, 2008; Stone, Wier, & Bryant, 2008), bireylerin finansal olarak güçlendirilmesi (Jekwa, 2007), bireysel finansal sorumluluklar (Williams, 2007), finansal beceriler (Chen & Volpe, 2002; Johnson & Sherraden, 2007; Stone, Wier & Bryant, 2008), finansal refah durumu (Joo, 2008, Robb & Woodyard, 2011), kredi okuryazarlığı (Lyons, Rachlis, & Scherpf, 2007) ve ekonomi okuryazarlığı (Vitt vd., 2000) gibi finansal okuryazarlığın ölçülmesi konusunda bir çok farklı özelliğin dikkate alınıyor olması hem araştırmacıların ve hem de finansal sektörün finansal okuryazarlığa bakışlarının farklılık gösterebildiğini yansıtmaktadır. Bu durumun da finansal okuryazarlığın ölçümüne yönelik standartlaştırılmış bir aracın geliştirilmesini zorlaştırdığı aşikârdır.

Finansal okuryazarlığın ölçülmesi konusunda yürütülmüş olan çalışmalarda uygulanan finansal okuryazarlık testleri hedef kitleye göre de farklılık göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde finansal okuryazarlık çalışmalarının hanehalkaları (Bernheim, 1998; Hilgerth, Hogarth & Sondra, 2003; Moore, 2003; Lusardi, 2005; 2008; Atkinson ve Messy 2012; Li, 2014; NFCC, 2015); emekli bireyler (Lusardi, Mitchell, & Curto, 2014); kadınlar (Mottola, 2013; Agarwalla vd., 2014), gençler (Lusardi vd., 2010; Gutnu & Cihangir 2015), yatırımcılar (Satoğlu, 2014; Sevim, Temizel & Sayılır, 2012) özel sektör çalışanları (Gustman, Steinmeier & Tabatabai, 2008; Melissa vd., 2012) üniversite öğrencileri (Chen & Volpe, 1998; 2002; Mandel, 2004; van Rooij et al., 2011; Sarıgül, 2015; Karaa ve Kuğu, 2016), lise öğrencileri

(Mandell, 2008; PISA, 2012; Walstad & Rebeck, 2017) ve ortaokul öğrencileri (Sherraden vd., 2011) gibi farklı gruplar üzerinde yürütüldüğü görülmektedir.

Bugüne kadar standart ve genel kabul gören bir finansal okuryazarlık ölçeğinin geliştirilememiş olmasına rağmen özellikle OECD gibi uluslararası kuruluş ve INFE, PISA gibi bu kuruluşa bağlı çalışan organizasyonlar ile Dünya Bankası (WBG), Avrupa Birliği (EU), ANZ Bankacılık Grubu, VISA ve S&P (Standart and Poor's) gibi kuruluşların dünya genelinde hanehalkı başta olmak üzere, işverenlerin, kadınların, gençlerin ve öğrencilerin finansal okuryazarlıklarının ölçülmesine yönelik çok sayıda çalışma yürüttüğü görülmektedir. Literatür incelendiğinde bu kuruluşlar tarafından yapılan araştırmalarda çoğunlukla Lusardi (2008), Van Rooj, Lusardi, & Alessi, (2011) ve Atkinson & Messy (2012)'nin geliştirmiş olduğu finansal okuryazarlık ölçeklerine (anket) başvurulduğu görülmektedir.

2.4. YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Danes ve Hira, (1987) tarafından 323 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülen çalışmada öğrencilerin para yönetim bilgisi incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçları; öğrencilerin bazı alanlarda bilgili olduğunu ancak öğrencilerin genel finansal bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir.

Volpe ve diğerleri (1996) tarafından 454 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülen çalışmada öğrencilerin yatırıma ilişkin finansal okuryazarlık düzeyi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; genel olarak öğrencilerin finansal yatırım bilgisinin düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören öğrenciler diğer eğitim alanlarında eğitim gören öğrencilere göre bu konuda daha bilgilidir.

Chen ve Volpe (1998) tarafından ABD'de 924 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülen çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi, finansal okuryazarlık düzeyinin öğrencilerin kararları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların %53,0'üsorulara doğru yanıtlar vermiştir. Sonuçlar öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük, kendileri ile ilgili finansal kararları verebilme yeteneklerinin sınırlı olduğunu göstermektedir.

Hilgert ve diğerleri (2003) tarafından gerçekleştirilen “Hane halkının Finansal Yönetimi: Finansal Davranış ve Finansal Bilgi Arasındaki Bağlantı” konulu çalışma 1004 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın sonuçları; tüketicilerin finansal bilgi edindikleri kaynakların başında ailenin geldiğini, bunu sırasıyla kişisel deneyimleri, arkadaşlar ve medyanın izlediğini göstermektedir. Kredi, tasarruf, yatırım konularında daha fazla bilgiye sahip olanların kredi yönetimi, tasarruf ve yatırım uygulamalarına ilişkin planlama yapma oranlarının da yüksek olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada finansal bilgi ile finansal davranış arasında pozitif ilişki bulunmuştur. “Finansal Eğitim ve Emeklilik için Tasarruf” konulu Clark ve diğerleri (2003) tarafından 633 kişi üzerinde gerçekleştirilen çalışmada; finansal eğitimin, başarılı emeklilik planlaması için gerekli olduğu belirlenmiştir. Diğer bir değişle finansal eğitim programını tamamlayan katılımcılar tüketim ve emekliliğe yönelik tasarrufa ilişkin planlarını yeniden değerlendirerek daha etkin davranışlar göstermişlerdir.

Clarke ve diğerleri (2005) tarafından 256 kişi üzerinde aile ortamında finansal bilgilerin kim tarafından, nasıl aktarıldığını belirlemek amacıyla yürütülen çalışmada; ebeveynlerin finansal açıdan bilgili oldukları ve bu bilgiyi aile içinde aktarma yoluyla, finansal okuryazarlığın artırılması için anahtar rol oynadıkları saptanmıştır. Varcoe ve diğerlerinin (2005) 114 kişi üzerinde finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek amacıyla yürüttüğü çalışmada; ders müfredatlarına finansal okuryazarlıkla ilgili dersler ve konular eklenmesi ile lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerinin arttığı ayrıca finansal davranışlarının da olumlu yönde değişiklik gösterdiği bulunmuştur.

Kieschnick (2006) tarafından 75 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; finansal bilgi düzeyi ile tasarruf davranışları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Ayrıca öğrencilerin çoğunluğunun düzenli olarak tasarruf yaptıkları ve para biriktirmek için en güvenli yolun bankada mevduat hesabı açtırmak olduğunu belirttikleri saptanmıştır.

Lusardi ve Mitchell (2006) tarafından 1269 kişi üzerinde finansal okuryazarlık düzeyinin emeklilik planlama, tasarruf yeteneği ve emeklilikteki refah düzeyi üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yürütülen çalışmada; yaşlı Amerikalılar

arasında finansal bilgi düzeyinin düşük olduğu, ayrıca finansal bilgi düzeyi arttıkça finansal planlama yapanların ve planlarında başarılı olanların oranının da arttığı bulunmuştur. Araştırma sonuçları finansal bilgi ve finansal planlama yapma arasında pozitif ilişki olduğunu göstermiştir.

Volpe ve diğerlerinin (2006) 212 kişi üzerinde yaptığı araştırmada; katılımcıların finansal ürünlerle ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğu ayrıca, katılımcıların çoğunlukla kişisel finans konularında bilgi sahibi olmadıkları bulunmuştur. Jorgensen (2007) tarafından 450 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırmanın sonuçları; öğrencilerin finansal bilgi, tutum ve davranış puanının düşük olduğunu, ancak üniversite öğrencilerinin eğitim düzeyi yükseldikçe finansal okuryazarlık düzeyinin de önemli ölçüde yükseldiğini göstermiştir. Yüksek finansal bilgi, tutum ve davranış puanlarına sahip öğrenciler üzerinde ebeveynlerin etkisinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, finansal bilgi düzeyi yüksek öğrencilerin finansal tutum ve davranış puanlarında yüksektir.

Mandell ve Klein (2007) tarafından 1997–2006 yılları arasında ABD Eğitim Bakanlığı tarafından tüm kamu okullarında gerçekleştirilen 5 ardışık çalışmanın sonuçları; genç yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca lise öğrencilerinin finansal okuryazarlığını etkileyen önemli faktörlerden birinin motivasyon olduğu belirtilmiştir.

Rooij ve diğerleri(2007) tarafından 1508 kişi üzerinde finansal okuryazarlık düzeyi ile finansal karar verme arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yürütülen çalışmada; eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı saptanmıştır. Düşük finansal okuryazarlığa sahip tüketicilerin hisse senetlerine yatırım yapma olasılıklarının da daha düşük olduğu bulunmuştur.

Mandell (2008) tarafından 2002 –2008 yılları arasında 5150 lise öğrencisi ve 1030 üniversite öğrencisi üzerinde öğrencilerin eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yürütülen çalışmada; %70 ve üzeri puan alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek, %50 ve altında puan alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri düşük ve %50 ve %70 aralığında puan alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri orta düzey olarak belirlenmiştir. Bu değerlendirmeye göre lise öğrencilerinin %43,3'ünün finansal okuryazarlık düzeyi düşük ve üniversite öğrencilerinin %62.2'sinin finansal okuryazarlık düzeyi orta

olarak bulunmuştur. Diğer bir deyişle Amerikalı öğrencilerin üniversiteden mezun olduktan sonra daha iyi düzeyde finansal bilgiye sahip oldukları ve daha doğru finansal kararlar alabildikleri belirlenmiştir.

Lusardi ve Mitchel (2008) tarafından 785 kişi üzerinde yürütülen çalışmada, kadınların çoğunluğunun emeklilik için planlarının olmadığı, finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan kadınların finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan kadınlara göre daha yüksek oranda emekliliğe ilişkin planlama yaptıkları görülmüştür. Ayrıca bu çalışmaya katılan kadınların %67,9'u faiz oranıyla, %70,6'sı enflasyon %47,6'sı ise risk çeşitlendirilmesiyle ilgili sorulan soruya doğru cevap vermişlerdir.

Lusardi'nin (2008) 812 kişi üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçları; finansal bilgisizliğin toplum genelinde yaygın olduğunu göstermiştir. Lusardi çalışmasında bazı grupların finansal okuryazarlık düzeyinin daha düşük olduğunu belirlemiştir. Finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan bu gruplar arasında kadınlar, Afrikalı Amerikalılar, Latin Amerikalılar ve eğitim düzeyi düşük olanlar bulunmaktadır.

Mandell ve Klein (2009) tarafından finansal davranış üzerinde finansal okuryazarlık eğitimin etkisini belirlemek amacıyla 79 lise öğrencisi üzerinde yürütülen çalışmada; kişisel finans yönetimi dersi alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin ders almayanlara göre yüksek olmadığı ve ders alanların finansal davranışlarının ders almayanlara göre çok farklılık göstermediği bulunmuştur.

Lusardi ve Mitchel (2009) tarafından 989 kişi üzerinde finansal okuryazarlık ve emeklilik planlaması arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla yürütülen çalışma; daha gelişmiş finansal bilgiye sahip olanlar arasında emeklilik planlaması yapanların oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu çalışmada katılımcıların %91,8'i basit faiz, %69,0'u bileşik faiz, %87,1'i enflasyon ve % 73,8'i paranın zaman değeri ile ilgili sorulan sorulara doğru cevap vermişlerdir.

Lusardi ve diğerleri (2009) tarafından 1332 yaşlı Amerikalı üzerinde finansal okuryazarlık düzeyi ve finansal ürünler açısından gelişmişliği değerlendirmek amacıyla yürütülen çalışmada; araştırmaya katılan 55 yaş üzeri tüketicilerin temel finansal bilgilerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların hisse senedi, tahvil, risk çeşitlendirmesi, portföy seçimi ve yatırım hakkında bilgi düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur.

FINRA IEF (2009) tarafından toplam 27288 yetişkin Amerikan üzerinde yapılan araştırmanın sonuçları; yetişkin nüfusun finansal yeterlilik düzeyinin düşük olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada katılımcıların yaklaşık %50'si aylık giderlerini karşılamada ve faturalarını ödemede zorlanmakta, katılımcıların bir çoğu tasarruf ve emeklilik için plan yapmamakta, finansal ürünler hakkında bilgisi bulunmamakta ve finansal yönetim konusunda yetersiz kalmaktadır.

AMFA (2009) tarafından 1207 kişi üzerinde yapılan çalışmada; kadınlar, düşük gelirli, emekliler ve kırsal alanlarda yaşayan nüfus gibi hassas gruplarda, finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ve bunun da eğitim düzeyi ile doğrudan bağlantılı olduğu bulunmuştur.

Robb ve Sharpe'in (2009) 6520 kişi üzerinde gerçekleştirdiği çalışmanın sonuçları; finansal bilgi düzeyi daha yüksek olan üniversite öğrencileri ile nispeten daha düşük bilgi düzeyine sahip öğrenciler arasında kredi kartı bakiyesi açısından anlamlı bir farkın olmadığını ve daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip olanların kredi kartı bakiyesinin daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Taylor ve diğerleri (2009) tarafından yürütülen "Finansal Yetenek ve Refah" konulu çalışmada; 1991-2009 yıllarına ilişkin İngiliz Hane halkı Paneli Araştırmasının (BHPS) verileri kullanılmış, finansal yetenek ile psikolojik refah düzeyi arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.

Lusardi ve diğerlerinin (2010) 7417 kişi üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçları; finansal okuryazarlık düzeyinin gençler arasında düşük olduğunu göstermiştir. Genç yetişkinlerin üçte birinin temel faiz oranları, enflasyon ve risk çeşitlendirme hakkındaki bilgi düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır. Finansal okuryazarlığın, cinsiyet, anne, baba eğitim düzeyi gibi sosyo- demografik özellikler ve ailenin finansal gelişmişliği ile pozitif ilişkisi olduğu da belirlenmiştir. CFEB (2010)'un yaptığı "İngiltere'de Tasarruf Davranışı ve Finansal Yetenek" konulu çalışmada; 1991-2009 yıllarına ilişkin BHPS verileri kullanılmış, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin tasarrufa ilişkin davranışlar üzerinde büyük bir etkisinin olduğu, ayrıca bireylerin finansal yönetim becerilerinin iyileştirilmesinin tasarruf eğilimi üzerinde önemli pozitif etkisinin olduğu bulunmuştur.

Lusardi ve Mitchell (2009) tarafından ALP verileri kullanılarak yapılan çalışmada; tüketicilerin finansal okuryazarlık ve emeklilik planlaması arasındaki nedensel ilişki değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçları daha fazla finansal bilgiye sahip olanların emekliliğe daha hazır olduklarını göstermektedir.

Jorgensen ve Savla (2010) tarafından 420 kişi üzerinde yapılan araştırmanın sonuçları; üniversite öğrencilerin finansal tutumları ve davranışları üzerinde ailenin etkisinin olduğunu, ancak finansal bilgi düzeyleri üzerinde ailenin herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Stanculescu (2010) tarafından Romanya’da 2425 kişi üzerinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmada; finansal okuryazarlık seviyesinin çok düşük olduğu bulunmuştur.

Bulgaria (2010) tarafından 1432 kişi üzerinde finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek amacıyla yapılan çalışma; Bulgar vatandaşların sadece %10-%15’inin finansal okuryazarlık düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğunu göstermiştir.

Walstad ve diğerlerinin (2010) finansal eğitim programlarının kişisel finans bilgileri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla 800 lise öğrencisi üzerinde yürüttüğü çalışmada; finansal eğitim programlarının öğrencilerin finansal bilgi düzeyini anlamlı derecede pozitif olarak etkilediği saptanmıştır.

Lusardi ve Mitchell (2011) tarafından emeklilik planlaması yapma üzerinde finansal okuryazarlığın etkisini belirlemek amacıyla 1269 kişi üzerinde yürütülen çalışmada; yaşlılar, kadınlar, azınlıklar ve düşük eğitimliler arasında finansal okuryazarlığın düşük olduğu ve daha yüksek finansal bilgiye sahip olan bireylerin emeklilik için daha iyi planlama yaptıkları bulunmuştur.

Atkinson ve Messy (2012) tarafından 14 ülkede finansal bilgi, davranış ve tutum değişikliklerinin incelenmesi amacıyla yürütülen çalışmanın sonuçları; araştırmanın yürütüldüğü tüm ülkelerde nüfusun önemli bir oranının finansal bilgi düzeyinin düşük olduğunu, 14 ülkenin finansal bilgi puan ortalamasının %51,0, finansal davranış puan ortalamasının %50,8, finansal tutum puan ortalamasının %53,0 olduğunu göstermiştir. Ayrıca genel olarak finansal bilgi düzeyi ile finansal davranış arasında, finansal davranış ile de finansal tutum arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

FINRA IEF (2012) tarafından toplam 26.509 yetişkin Amerikan üzerinde yürütülen çalışmada; 2009 yılında yapılan çalışmada olduğu gibi genel olarak finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır. Ancak 2009 çalışmasına göre, yetişkin nüfusun faturaları ödeme konusunda daha az zorlandıkları, kısa vadeli fonlara daha az yatırım yaptıkları, emekliliğe ilişkin daha az tasarruf yaptıkları ve iflas durumuyla daha fazla karşılaştıkları belirlenmiştir.

Allgood ve Walstad (2013) tarafından 28.146 Amerikalı yetişkin hane halkı üzerinde kredi kartı, yatırım, kredi kullanımı, sigorta ve finansal danışmanlık olmak üzere 5 finansal konudaki finansal okuryazarlık düzeyinin finansal davranışlar üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yürütülen araştırmanın sonuçları; finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça finansal davranışların pozitif yönde iyileştiğini göstermektedir.

Cameron ve diğerleri (2013) tarafından 335 öğrenci üzerinde finansal okuryazarlık ile ilişkili olan faktörleri değerlendirmek amacıyla yürütülen çalışmada; finansal okuryazarlık düzeyinin yoksul ve akademik başarı düzeyi düşük olan öğrenciler arasında düşük olduğu saptanmıştır.

OECD (2014) tarafından 13'ü OECD ülkesi olmak üzere toplam 18 ülkede 29.000 öğrenci üzerinde (Avustralya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, İsrail, İtalya, Yeni Zelanda, Polonya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri'nin Flaman Topluluğu, Kolombiya, Hırvatistan, Letonya, Rusya Federasyonu ve Şanghay-Çin) finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek amacıyla bir çalışma yürütülmüştür. Araştırmada OECD ülkelerinden araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %10,0'u finansal okuryazarlıkla ilgili en zor sorulara cevap vermişlerdir. Buna karşılık, öğrencilerin ortalama %15,0'i PISA finansal okuryazarlık ölçeğinin performans taban seviyesinin altında puan almışlardır. Araştırmaya katılan ülkelerin öğrencilerinin matematik ve okuma açısından benzer oldukları, finansal okuryazarlık seviyelerinin ise farklılık gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, İtalya hariç diğer tüm katılımcı ülkelerin öğrencilerinin, ortalama finansal okuryazarlık puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği, aynı sosyo-ekonomik statüye sahip öğrencilerin farklı OECD ülkelerinde farklı finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğu belirlenmiştir. OECD dışında kalan ülkeler (Kolombiya, Hırvatistan, Letonya, Rusya Federasyonu ve Şanghay-Çin) dikkate alındığında;

Şanghai-Çin'in finansal okuryazarlık puan ortalamasının ilk sırada yer aldığı, Letonya'nın puan ortalamasının, OECD ülkelerinin puan ortalamasından farklı olmadığı, Kolombiya'nın, tüm katılımcı ülkeler ve ekonomiler arasında en düşük finansal okuryazarlık puan ortalamasına sahip olduğu, Hırvatistan ve Rusya'nın puan ortalamalarının OECD ülkelerinin ortalamasından daha düşük olduğu bulunmuştur.

Chen ve Volpe (1998) tarafından gerçekleştirilen çalışmada kolej öğrencilerinin kişisel finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla 924 kişilik bir örneklem seçilmiştir. Çalışmada öğrenciler soruların %53'üne doğru cevap vermişlerdir. Çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini olumsuz etkileyen faktörler olarak işsizlik, cinsiyet (kadınların finansal okuryazarlık seviyesi erkeklerden daha düşüktür), yaş ve sınıf olmak üzere dört unsur belirtilmiştir. Çalışmanın sonucunda düşük bilgi seviyesinin önemli bir nedeninin üniversite eğitim müfredatında iyi bir bireysel finans eğitiminin sistematik eksikliği olduğu öne sürülmektedir. Daha az finansal bilgiye sahip öğrencilerin finansal konularda olumsuz davranışları da muhtemeldir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık bilgileri değerlendirildiğinde genel bilgi, tasarruf ve borçlanma, sigorta ve yatırımlar gibi finansal alandaki en temel konularda bile başarı oranının %65'e bile ulaşmadığı görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin finansal okuryazarlık bilgilerinin en düşük olduğu alan ise yatırımdır (Chen ve Volpe, 1998: 122).

Beal ve Delpachitra (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Avustralya Üniversitesi öğrencileri arasında finansal okuryazarlık durumu araştırılmıştır. İşletme Fakültesi ve diğer fakültelerden 837 birinci sınıf öğrencisine uygulanan anket sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olmadığı belirlenmiştir. Bunun sebebinin liselerdeki mali beceri eğitimi eksikliği olduğu düşünülmektedir. Anket soruları beş genel alanı kapsamaktadır. Bunlar; temel finansal kavramlar, finansal piyasalar-araçlar, finansal planlama, finansal analiz-karar verme ve sigortadır. Tanımlanan beş genel finans alanı içerisinde karar verme ve sigorta bilgisinin öğrenciler arasında en az gelişmiş alan olduğu ortaya konulmuştur. Finansal analiz ve karar verme için ağırlıklı ortalama puan %47, sigorta bilgisi içinse %46'dır. Öğrenciler basit sorulardan oluşan bu nedenle nispeten cevaplaması kolay olan temel finansal kavramlar alanından makul derecede iyi puan almışlardır. Bu alandaki en zor

soru olarak nitelendirilebilecek “hesaplama içermeyen temel bileşik faiz bilgisi” sorusuna doğru cevap verme oranı %52,9’dur (Beal ve Delpachitra, 2003: 77).

Valentine ve Khayum (2005) tarafından yapılan çalışma Güney Batı Indiana'daki 312 kentli ve kırsal lise öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Lise son sınıf öğrencileri ile kişisel finansal okuryazarlık üzerine yapılan bu araştırma, lise öğrencileri arasında finansal okuryazarlık düzeyi eksikliğine işaret etmektedir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek için, araştırmacılar kredi kartları, cari ve tasarruf hesapları, otomobil sigortası, konut kiralama, gıda ve araba alımları ile ilgili soruları kapsayan kişisel bir finansal okuryazarlık sınavı uygulamışlardır. Öğrencilerin çoğunluğu soruların sadece yüzde 51'ini doğru bir şekilde cevaplayabilmiştir (Valentine ve Khayum, 2005: 10).

Harrison ve Chudry (2011) tarafından yapılan çalışmada İngiltere'de lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için 604 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırma sonucu, yaşlıların, erkeklerin ve yüksek sınıflarda eğitim görenlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kredi kartı kullanımının finansal bilgiyi artıran bir unsur olduğu görülmüştür (Harrison ve Chudry, 2011: 158-159). Nidar ve Bestari (2012) yaptıkları çalışmada, Padjadjaran Üniversite'sindeki öğrenciler arasında kişisel finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek amacıyla 400 kişilik bir örneklem seçmişlerdir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin finansal okuryazarlıklarının genel başarı düzeyinin düşük olduğu bulunmuştur. Padjadjaran Üniversitesi'ndeki öğrencilerin kişisel finansal okuryazarlığı üzerinde önemli etkiye sahip olan faktörler; ebeveynler, cep harçlığı / geliri, eğitim seviyesi, fakülte ve aile geliri olarak bulunmuştur (Nidar ve Bestari, 2012: 169).

Fonseca vd., (2012) tarafından yapılan araştırma RAND Amerikan Yaşam Paneli'nin verileri kullanılarak, evliliğin rolü ve çiftler arasında finansal karar verme becerisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucu, kadınların birçoğunun tasarruf ve yatırım kararları almak için gereken en temel ekonomik kavramları bile bilmediklerini göstermektedir. Finansal okuryazarlıkla ilgili bu cinsiyet farklılığı, kadınlar ve erkekler arasındaki emekliliğe hazırlık seviyelerinin farklı olmasına katkıda bulunabilmektedir. Fakat çiftler arasında faturaların ödenmesi, vergi işleri, yatırımların takibi ve kısa ve uzun vadeli tasarruf planları yapılması gibi kararlarda

hem erkek hem de kadınlar açısından eğitim seviyelerinin önemli olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda araştırmacılar eğitim seviyesi arttıkça hem erkek hem de kadınların finansal faaliyetleri için kaynak ve destek alma olasılıklarının da yükseleceğini tespit etmişlerdir. Ayrıca, eşleri ile benzer bir eğitim seviyesine sahip çiftler finansal sorumluluğu birlikte üstlenebilmektedirler. Bu nedenle eğitimin, finansal okuryazarlık üzerindeki etkisinin cinsiyetten daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Fonseca vd., 2012: 98).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU ÇALIŞANLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR İNCELEME

Araştırmanın son bölümünde, kamu çalışanlarının demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

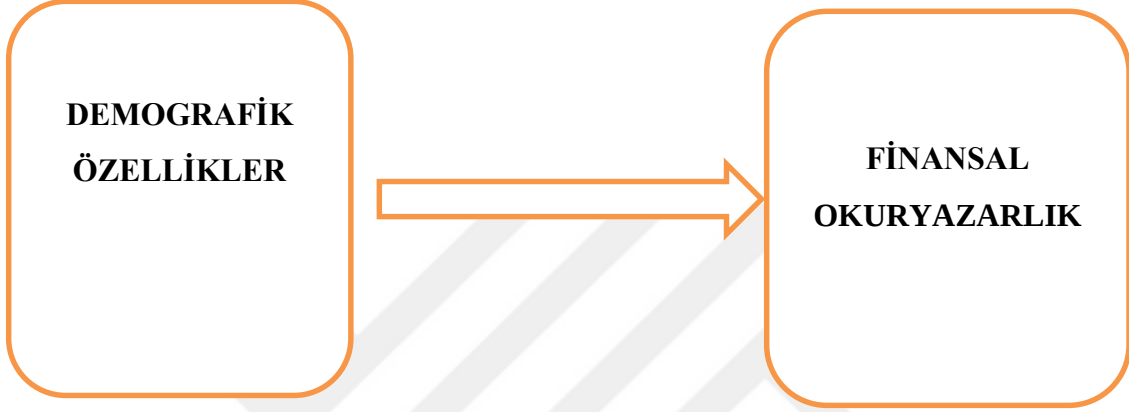
Bu araştırmanın öncelikli amacı sağlık alanında çalışan hastane personelinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmektir. Kişilerin finansal bilgilerinin doğru karar vermede ne derece etkili olduğu finansal okuryazarlık seviyesinin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi bağımsız değişkenlerden ne derece etkilendiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Finansal okuryazarlık kavramı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde son derece önemli bir konu haline gelmiştir. Bireylerin finansal ürün ve hizmetler hakkındaki doğru ve güvenilir bilgisi onların bu bilgileri kullanarak doğru kararlar vermesine olanak sunmakta ve kişinin sosyal yaşantısından maddi beklentilerine kadar, kredi kartı kullanımından sermaye piyasası araçlarını kullanmaya kadar geniş bir alanda etkili olmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.2.1. Araştırmanın Modeli, Değişkenleri ve Hipotezleri

Şekil 1: Araştırma Modeli

H1: Cinsiyete göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H2: Yaşa göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H3: Eğitim durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H4: Aile gelirine göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H5: Bireysel gelirine göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H6: Kredi kartı olma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H7: Harcama tutarına göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H8: Vadeli hesabı olma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H9: Bireysel emekliliği olma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

H10: Menkul kıymet alıp satma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

3.2.2. Örneklem Seçimi ve Veri Toplama

Araştırmanın evrenini kamu çalışanları, örneklemi ise Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Araştırma Hastanesi Çalışanları oluşturmaktadır. Araştırma bu hastanede çalışan 200 personele uygulanmıştır. Uygulanan ölçek 5 bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde katılımcıların kişisel özellikleri yaş cinsiyet gibi kavramlar sorulmuş, 2. Bölümde finansal araçlara ve bilgilere erişim ile ilgili sorulara yer verilmiş, 3. Bölümde finansal piyasa ve araçları kullanma düzeyine yönelik sorular yöneltilmiş, 4. Bölüm finansal tutum ve davranışa yönelik sorulara ayrılmış, son bölümde ise finansal bilgiyi ölçmek amaçlı katılımcılara bir dizi soru yöneltilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Araştırmanın bu bölümünde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Hastanesinde çalışan 200 katılımcının demografik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Değişkenler	N	%
Cinsiyet	Kadın	78	38,6
	Erkek	124	61,4
Yaş	24 altı	39	19,3
	24-28	41	20,3
	28-32	39	19,3
	32-36	33	16,3
	40 üzeri	50	24,8
Eğitim Durumu	Lise ve altı	67	33,2
	Lisans ve üzeri	135	66,8
Aile Geliri	1500 TL altı	46	22,8
	1500-2500 TL	55	27,2
	2500-4000 TL	40	19,8
	4000-5500 TL	61	30,2
Aylık Bireysel Gelir	1500 TL altı	58	28,7
	1500-2500 TL	58	28,7
	2500-4000 TL	36	17,8
	4000-5500 TL	50	24,8
Aylık Harcama Tutarı	1000 TL ve altı	42	20,8
	1000-2500 TL	50	24,8
	2500-4000 TL	58	28,7
	4000 TL üzeri	52	25,7

Tablo 1’de katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümü erkek ve lisans ve üzeri eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %24,8’i 40 yaş üzerindedir ve %30,2’si 4000-5500 TL arasında gelire sahiptir. Bununla birlikte katılımcıların %28,7’si 1500-2500 TL aylık bireysel geliri ve 1500-2500 TL aylık harcama tutarı vardır.

Tablo 2. Katılımcıların Finansal Bilgileri

	Değişkenler	N	%
Herhangi bir bankada vadeli hesabınız var mı?	Evet	91	45,0
	Hayır	111	55,0
Kredi kartınız var mı?	Evet	134	66,3
	Hayır	68	33,7
Bireysel emeklilik hesabınız var mı?	Evet	89	44,1
	Hayır	113	55,9
Hisse senedi, tahvil, vadeli sözleşme vb araçları satın alabileceğiniz bir yatırım hesabınız var mı?	Evet	35	17,3
	Hayır	167	82,7

Tablo 2’de katılımcıların finansal bilgilerine yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların yaklaşık yarısının bankada vadeli hesabı ve bireysel emeklilik hesabı bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların %66,3’ünün kredi kartı bulunmakta ve %82,7’sinin yatırım hesabı bulunmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri

Ölçekler	N	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Finansal okuryazarlık	202	17,6238	8,19884	-1,055	,341

Tablo 3’te katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine yer verilmiştir. Çalışmada katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerini ölçen 33 soru bulunmaktadır. Anketi dolduran katılımcı eğer ilgili soruya doğru cevap veriyse veya finansal okuryazarlıkla ilgili soruya “biliyorum” cevabını vermişse 1 puan verilmiştir. Buna karşın katılımcı eğer ilgili soruya doğru cevap veremediyse veya finansal okuryazarlıklar ilgili soruya “sadece duydum ayrıntılı bilmiyorum”, “bilmiyorum” cevabı vermişse puan verilmemiştir. Böylelikle 0 ile 33 puan arasında bir kişinin finansal okuryazarlık seviyesi tespit edilmiştir. Sonuç olarak katılımcıların ortalama

finansal okuryazarlık puanı 17,62 olarak hesaplanmıştır. Başka bir ifade ile 100 puan üzerinden hesaplandığında 53,33 puan ($17,62/33*100$) olarak bulunmuştur.

3.3.2. Demografik Değişkenlere Göre Finansal Okuryazarlık Karşılaştırılması

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların cinsiyet, eğitim durumu, harcama miktarı ve gelir durumuna göre katılımcıların finansal okuryazarlık seviyeleri karşılaştırılmıştır.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Cinsiyet)	N	$\bar{X}$	Ss	T	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	Kadın	78	15,8333	7,73492	-2,493	,013
	Erkek	124	18,7500	8,31164		

Tablo 4'te cinsiyete göre finansal okuryazarlık seviyesi t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile erkeklerin kadınlara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir.

Tablo 5. Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Eğitim Durumu)	N	$\bar{X}$	Ss	T	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	Lise ve altı	67	15,1940	7,21160	-3,027	,003
	Lisans ve üzeri	135	18,8296	8,41422		

Tablo 5'te eğitim durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık

seviyesi eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile lisans ve üzerinde eğitim seviyesine sahip katılımcıların daha düşük eğitim seviyesine sahip katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir.

Tablo 6. Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Yaş)	N	$\bar{X}$	Ss	F	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	24 altı	39	14,7436	7,27547	2,575	,039
	24-28	41	16,7805	8,54258		
	28-32	39	20,1282	9,34480		
	32-36	33	19,1212	6,93613		
	40 üzeri	50	17,6200	7,89185		

Tablo 6’da yaşa göre finansal okuryazarlık seviyesi anova testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi yaşa göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile 24 yaş ve altında yer alan katılımcıların daha yüksek yaş grubunda yer alan katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür.

Tablo 7. Aile Gelir Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Aile Geliri)	N	$\bar{X}$	Ss	F	P
Finansal Okuryazarlık Sku	1500 TL altı	46	16,8696	8,81314	3,703	,013
	1500-2500 TL	55	15,0182	7,44235		
	2500-4000 TL	40	19,6500	8,53515		
	4000-5500 TL	61	19,2131	7,60069		

Tablo 7’de aile gelir durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi anova testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi aile gelir durumuna göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$).

Başka bir ifade ile 2500 TL ve altında aile geliri olan katılımcıların daha yüksek aile gelir grubunda yer alan katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür.

Tablo 8. Bireysel Gelir Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Bireysel Gelir)	N	$\bar{X}$	Ss	F	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	1500 TL altı	58	14,6897	7,83650	8,040	,000
	1500-2500 TL	58	16,0000	7,69142		
	2500-4000	36	20,5000	8,22366		
	4000-5500	50	20,8400	7,56566		

Tablo 8’de bireysel gelir durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi anova testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi bireysel gelir durumuna göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile 2500 TL ve altında bireysel geliri olan katılımcıların daha yüksek bireysel gelir grubunda yer alan katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür.

Tablo 9. Harcama Tutarına Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Aylık Harcama)	N	$\bar{X}$	Ss	F	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	1000 TL ve altı	42	15,8810	7,47093	2,432	,049
	1000-2500 TL	50	16,5200	8,52425		
	2500-4000 TL	58	17,7586	8,96447		
	4000 TL üzeri	52	19,9423	7,15765		

Tablo 9’da aylık harcama tutarına göre finansal okuryazarlık seviyesi anova testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi aylık harcama tutarına göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile 4000 TL üzerinde aylık harcama tutarı olan katılımcıların daha düşük aylık harcama tutarı grubunda yer alan katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir.

Tablo 10. Vadeli Hesap Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Vadeli Hesabınız Var mı?)	N	$\bar{X}$	Ss	T	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	Evet	91	18,4725	8,23723	1,335	,183
	Hayır	111	16,9279	8,13825		

Tablo 10’da vadeli hesap olma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi vadeli hesap olma durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir

($p>0,05$). Başka bir ifade ile vadeli hesap olan ve olmayan katılımcıların finansal okuryazarlık seviyeleri birbirine benzerdir.

Tablo 11. Kredi Kartı Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Kredi Kartınız Var mı?)	N	$\bar{X}$	Ss	T	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	Evet	134	18,9478	8,51387	3,330	,001
	Hayır	68	15,0147	6,88171		

Tablo 11’te kredi kartı olma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi kredi kartı olma durumuna göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile kredi kartı olanların olmayan katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir.

Tablo 12. Bireysel Emeklilik Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Bireysel Emeklilik Var mı?)	N	$\bar{X}$	Ss	T	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	Evet	89	19,7079	8,81399	2,430	,049
	Hayır	113	16,1699	7,61109		

Tablo 12’de bireysel emeklilik olma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi bireysel emeklilik olma durumuna göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile bireysel emekliliği olanların olmayan katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir.

Tablo 13. Finansal Yatırımı Olma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar (Finansal Yatırım Var mı?)	N	$\bar{X}$	Ss	T	P
Finansal Okuryazarlık Skoru	Evet	35	22,5429	8,31138	4,051	,000
	Hayır	167	16,5928	7,81500		

Tablo 13’te finansal yatırımı olma durumuna göre finansal okuryazarlık seviyesi t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi finansal yatırımı olma durumuna göre farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile finansal yatırımı olan katılımcıların olmayan katılımcılara göre finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık kavramı son zamanlarda duyulmaya başlanmış nispeten yeni bir kavramdır. Ekonomik ve finansal olarak günden güne derinleşen ve farklılaşan dünyada her geçen gün bu alanlardaki bilgi ve birikimimizi arttırmamız elbette ki gelişen dünyada bizlere birçok avantaj sağlayacaktır. Küreselleşen ve gittikçe küçük bir köy haline gelen dünyada finansal enstrümanların çeşitliliği eskiye nazaran çok daha fazladır ve çoğalan enstrümanların yanında elbette ki riskler de çoğalmıştır bu anlamda ekonomik ve finansal açıdan kararlar alabilmemiz gerekmektedir. Modern toplumda bu kararları sağlıklı ve bilinçli bir şekilde verebilmek için her bir bireyin finansal okuryazarlığını geliştirmesi gerekir.

Finansal okuryazarlık kavramı bireylerin hayatın akışı içerisinde kendilerini maddi açıdan güvende hissetmelerini sağlayacak bilgi ve beceriye sahip olma, ayrıca para konusunda ve piyasa fiyatları konusundaki farkındalıkları sayesinde kişilerin bütçelerini ve bütçelerinden karşılayacakları parasal yükümlülüklerini en iyi şekilde yerine getirebilecek durumda olma, yani bütçelerini sorumlulukla yönetebilecek durumda olmaktır.

Eğitimli bir birey yatırım yapmadan önce yatırım yapacağı sektörü, aracı, kurumu gerekli olacak tüm bilgileri araştırır. Eğitim düzeyi arttıkça bilgi talebi artar ve firmalar bu bilgi talebini karşılamak için daha düzgün çalışır. Bu durum piyasanın etkinliğini artırır ve piyasanın şeffaf, açık şekilde çalışmasını sağlar. Eğitimli, araştırmacı birey yenilikleri araştırır, eksikleri tespit eder ve bunlar doğrultusunda yeni ürün talepleri artar. Bu durumda piyasada yeni ürün ve hizmetler artar. Bu nitelikli yatırımcılara hizmet edebilmek için kurumların hem kaliteleri artar hem de kurumlar arası piyasada rekabet artar.

Bilinçli yatırımcı yatırımlarındaki ya da hayatındaki risklerin farkındadır ve bu risklerden kaçınmak için sigorta yaptırır. Finansal okuryazarlık arttıkça hem sigortacılık sektöründe hacim artar hem de bireylerin üstlendikleri risk azalır. Son olarak eğitimli bireyler yatırımlarını karlı bir şekilde değerlendirerek servetlerinde artış yaratır. Böylece milli gelirde bir artış meydana gelir, yoksulluk azalır.

Günlük yaşamda, finansal okuryazarlığın temel okuryazarlık (bireyin okuma ve yazma yeteneği) kadar önemli olduğu varsayılmaktadır. Finansal okuryazarlık birçok araştırmacı tarafından ilgi gören bir konu olup finansal refahı kazanmada önemli bir unsur olarak görülmektedir. Finansal okuryazarlık hakkında yeterli bilgiye sahip olma özelliği, bireyin uygun finansal kararlar almasına ve harcamalarını daha iyi yönetebilmesine yardımcı olmaktadır.

Finansal okuryazarlık, finansal bilgi ve finansal eğitim terimleri hem akademik literatürde hem de popüler medyada birbirleri yerine sıklıkla kullanılan kavramlardır. Finansal okuryazarlık, finansal konular hakkında yeterli bilgiye sahip olma yeteneğiyle ilgilidir. Dolayısıyla bireylerin finansal kavramlar hakkında gereken bilgi ve bu bilgileri para yönetimi sırasında kritik kararlar vermek için kullanma kabiliyeti için bir ölçüm aracıdır. Finansal okuryazarlık, paranın önemini ve paranın kullanımını bilme ve anlama anlamına gelir. Ayrıca, finansal açıdan okuryazar bireyler, kendileri için doğru tasarrufları veya yatırımları seçebilme durumundadırlar. Bununla birlikte finansal okuryazarlık bireylere hem kendilerini sahtekarlık riskinden kurtarmalarına yardımcı olmaktadır hem de neden daha fazla harcadıkları sorusuna cevap bulmalarını sağlamaktadır.

Finansal okuryazarlık hem mikro açıdan hem de makro açıdan büyük önem taşımaktadır. Finansal okuryazarlık mikro açıdan bireylerin ve toplumun maddi refahının temellerinden biridir. Makro açıdan değerlendirdiğimiz zaman da finansal açıdan okuma yazma bilmeyen bir toplum, ekonomide birçok sorun yaratabilmektedir. Bu yüzden finansal eğitim toplum için büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, bireylerin finansal eğitim seviyesi yükseldikçe, finansal hizmetlerden daha fazla yararlanacakları öngörülmektedir. Ayrıca finansal konulara ilişkin farkındalığı arttırmak için finansal eğitim ve finansal eğitim faaliyetleri desteklenmelidir. Öte yandan finansal gelişme ve ekonomik büyümenin istenen seviyeye ulaşması için finansal bilgi birimleri kurulmalıdır.

Bu araştırmada kamu sektörü çalışanlarının finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmektir. Bu amaçla çalışmada Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi eğitim ve araştırma hastanesi personelinin dahil olduğu 200 kişilik bir anket çalışması uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir, gelir, harcama tutarı, vadeli hesabı, bireysel emekliliği olma durumuna göre finansal

okuryazarlık seviyelerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmada aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- ✓ Devletin ilgili kurumlarının tüketici ihtiyaçları ve beklentilerini karşılayan öneriler geliştirmek için finansal kurumlar, tüketiciler ve sivil toplum kuruluşları ile istişare etmesi ve tüketicilerin finansal kapasitelerinin, belirli aralıklarla güncellenen geniş tabanlı araştırmalar yoluyla periyodik olarak ölçülmesi,
- ✓ Kanun düzenleyicilerin ve mesleki örgütlerin, finansal ürünler ve hizmetlerle ilgili konu analizleri için kitlesel medyaya gerekli bilgiyi sağlaması,
- ✓ Finansal piyasalarda yer alan kurumların, finansal ürünler ve hizmetlerin maliyetleri, riskleri ve faydaları üzerine bağımsız bilgi yayınlaması,
- ✓ Sivil toplum kuruluşlarının, kamu yararına olmak üzere finansal ürünler ve hizmetlerle ilgili tüketici farkındalığını artırmaya yönelik eğitim ve bilgilendirme programı, materyal ve faaliyet geliştirmeye teşvik edilmesi,
- ✓ Finansal piyasalarda etkin katılım sağlaması için tüketicilerin risk, getiri, yatırım araçları konusunda etkin olarak bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi,
- ✓ Ülke genelinde finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi amacıyla programlar geliştirilebilmesi için, temel olarak kullanılacak geniş kapsamda ulusal düzeyde finansal okuryazarlık araştırmasının gerçekleştirilmesi ve araştırma sonuçlarına göre strateji ve politikalar geliştirilmesi,
- ✓ Finansal kuruluşlar tarafından tüketicilerin finansal işlem enstrümanlarına ilişkin bilgi düzeyini artırıcı etkin strateji ve uygulamalar geliştirilmesi,
- ✓ Farklı gruplar için farklı finansal okuryazarlık eğitim programlarının düzenlenmesi, örneğin öğrenciler, erkekler, kadınlar, farklı meslek ve yaş gruplarındaki bireyler vb.,
- ✓ Finansal okuryazarlık eğitimine mümkün olduğunca erken yaştan başlanması,
- ✓ Öğretim programlarına öğrencilerin finansal okuryazarlık, finansal davranış ve finansal tutumlarını geliştirici konulara yönelik hedeflerin konulması,

KAYNAKÇA

Achelis, S. B. (1995). *Technical Analysis form A to Z*. Probus Publishing Co.

Akçay, M. (2012). *Barış ve Diğerleri, Türev Piyasalar ve Yapılandırılmış Ürünler*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Arasan, O., Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. (2016). Bistech Gecişi ve Varantlara Etkisi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 26(1), 77-112.

Aslan, N. ve Terzi, N. (2013). *Küresel Finans*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Aydeniz, E. Şule, (2008). *İşletmelerde Gelecek(Futures) ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Risk Yönetimi*, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.

Aydoğan, Ç. (2016). *Yeni Başlayanlar için Forex*, Ankara: 3 Adam Yayınları.

Beyazıt, H. A., (2011), *Aile Finans Sistemi İlişkileri: Finansman Yönetimi Finansal Okuryazarlık Finansal Eğitim*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Bodie, Z. (2006). *A Note on Economic Principles and Financial Literacy''*, NFI Policy Brief, Indiana.

Capuona, A. ve Ramsay I. (2011). What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics, Financial Literacy Project, Research Report, The University of Melbourne, 220.

Chambers, N. (2012). *Türev Piyasalar*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Chart Patterns and Technical Indicators, Stock Charts, Inc.2016.

Cleek, M.G. And Pearson, T.A., (1985), *Perceived Causes Of Divorce: An Analysis Of Interrelationships*, Journal Of Marriage And The Family, Vol. 47, No. 1, Pp. 179-183.

CYFI, CYFI's 2016-2020 Strategy, Amsterdam, June 2016.

Demirtaş, Ö. ve Güngör, Z. (2004). Portföy Yönetimi ve Portföy Seçimine Yönelik Bir Uygulama. *Havacılık ve Uzak Teknolojileri Dergisi*, 1(4): Temmuz 2004.

Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*”, İstanbul: Hiberlink Yayınevi.

Hayta, B. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. Ankara: Gazi Kitapevi, Ekim 2011.

Hogarth, J. M. (2006). *Financial Education & Economic Development. Improving Financial Literacy International Conference hosted by the Russian G8 Presidency in Cooperation with the OECD*, OECD: U.S.A.

ICSA, (2014). Principles and Best Practices for Investor Education, London: January.

IOSCO, (2014). *Strategic Framework for Investor Education and Financial Literacy Consultation Report*, London: October 2014.

Jumpstart, National Standards in K-12 Personal Finance Education, Washington, 2015.

Kahn, M. N. (2010). *Technical Analysis Plain and Simple*. United States of America: Pearson Education, Inc.

Karatepe, Y. (2013). *Türev Piyasaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınevi.

Koç, İ. Ö. (2011). *Portföy Yönetimi ve Sigortacılık Sektörü*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Köksal, A. G. (2012). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Risklerin Tespiti ve Yönetilmesine İlişkin Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 14(2): 1-5.

Lusardi, A. (2006), Financial Literacy And Financial Education: Review And Policy Implications, Nfi Policy Brief.11.

Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice. *Joint Center For Housing Studies*, Harvard University.

Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?. *NBER Working Paper Series*, 1(1): 1-5.

Lusardi, A. Ve Mitchell, O., S. (2007). Financial Literacy And Retirement Preparedness: Evidence And Implications For Financial Education. *Business Economics*. 41(1), 35-44.

Martin, M. (2007). *A Literature Review on the Effectiveness of Financial Education*. Federal Reserve Bank of Richmond Working Paper Series. 1(1): 1-5.

Mason, C.L.J. and Wilson, R.M.S., (2000). *Conceptualising financial literacy. Occasional Paper*. 2000:7. Loughborough: Business School, Loughborough University

Mason, Carolynne L. J. and Richard M. S. Wilson. (2000). Conceptualising Financial Literacy. *Business School Research Series*, No.2000:7, November.

Nebil, F. S. (2018). *Bitcoin ve Kripto Paralar*. İstanbul: Pusula Yayıncılık.

OECD INFE.(2011). *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire In Measuring Financial Literacy: Paris: Questionnaire And Guidance Notes For Conducting An Internationally Comparable Survey Of Financial Literacy.*

OECD, (2005). *Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness*, France, July.

OECD, (2006). *The Importance of Financial Education, Policy Brief*, July

OECD, (2009). *Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis*, France: OECD Publishing.

OECD, (2015). *OECD/INFE Toolkit For Measuring Financial Literacy And Financial Inclusion*. France.

OECD, (2005). *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*, France: OECD Publishing.

OECD, PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic and Financial Literacy, France, 2016.

OECD. (2009). *Financial Literacy And Consumer Protection: Overlooked Aspects Of The Crisis*. OECD Publishing.

OECD.(2005). *Improving Financial Literacy Analysis Of Issues And Policies Organisation*.

Orton L. (2007). *Financial Literacy: Lessons from International Experience., CPRN Research Report*, Canadian Policy Research Networks.

Orton, L. (2007). Financial Literacy: Lessons from International Experience. *CPRN Research Report*, Ottawa.

Özçam, M. (2006). Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler. *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*, SPK: Ankara.

President's Advisory Council on Financial Capability, *Creating Financially Capable Communities: A Resource Guide*, Washington, March 2012.

Pruitt, G. and John R. Hill. (2003). *Building Winnig Trading Systems With Trade Station*. Kanada: John Wiley and Sons, Inc.

Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case For A Clearer Definition İn An Increasingly Complex Economy. *The Journal Of Consumer Affairs*. 44(2),276-295.

Remund, David L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of Consumer Affairs*. 44(2).

Robson, J. (2012). The Case for Financial Literacy, Assessing The Effects of Financial Literacy Interventions for Low Income and Vulnerable Groups in Canada, *The Canadian Centre for Financial Literacy*, November 2012.

Russia's G20 Presidency and OECD, Advancing National Strategies for Financial Education, OECD Publishing, France, 2013.

Sayılır, Ö., Ertuğrul, M. ve Ulutekin M. (2012). *Menkul Kıymet Yatırımları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş., Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi, 1. Baskı, İstanbul, Aralık 2017.

Shockey, S. S. (2002). *Low-Wealth Adults' Financial Literacy, Money Management Behaviors, and Associated Factors, Including Critical Thinking* (Doctoral dissertation, The Ohio State University).

Sohn, S. H., Joo, S. H., Grable, J. E., Lee, S. ve Kim, M. (2012). Adolescents' financial literacy: The role of financial socialization agents, financial experiences, and money attitudes in shaping financial literacy among South Korean youth. *Journal of Adolescence*, 35(4): 969-980.

Stuart, J. (2014). *Forex for Beginners: How to Make Money in Forex Trading (Currency Trading Strategies)*, Liraz Publishing.

TCMB ve Diğerleri, (2014). Finansal Erişim, Finansal Eğitim, *Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*, Ankara.

Temizel F. (2010). *Mavi Yakalılarda Ekonomi Okuryazarlık* İstanbul: Beta Yayınları.

Temizel F. (2010). *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*”, İstanbul: Beta Yayınevi.

Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12(1). 73-86.

Temizel, F. ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(4).

Tomášková, H., Mohelská, H., & Němcová, Z. (2011). Issues of financial literacy education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 28, 365-369.

TSPAKB, (2012). *Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı Sonuç Raporu, Sermaye Piyasasında Gündem*, İstanbul, No.117.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*, Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2015). *Finansal Eğitim*. TCMB Bülten, Ankara, No.37.

Wolcott, I., Hughes, J., (1999), *Towards Understanding The Reasons For Divorce*, Working Paper No. 20, Australian Institute Of Family Services, Melbourne.

Xu, L. ve Zia B. (2012). Financial Literacy Around The World: An Overview of The Evidence with Practical Suggestions for The Way Forward, *Policy Research Working Paper*, 1(1): 5-9.

EKLER

Ek 1: Anket

A) KİŞİSEL ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SORULAR

- 1) Cinsiyetiniz? : Kadın. () Erkek. ()
- 2) Yaşınız? : 20 nin altı. () 20-24 () 24-28 () 28-32 () 32-36 () 36-40 ()
40 üstü. ()
- 3) Eğitim düzeyiniz? : İlk okul () Orta okul () Lise () Üniversite () Yüksek
Lisans () Doktora ()
- 4) Ailenizin gelir düzeyi? : 1000 liradan az. () 1000-2500 () 2500-4000 () 4000-5500 ()
5500-7000 () 7000 liradan fazla. ()
- 5) Aylık bireysel gelir düzeyiniz? : 1000 liradan az. () 1000-2000 () 2000-3000 () 3000-4000 ()
4000-5000 () 5000 liradan fazla. ()
- 6) Aylık bireysel harcama düzeyiniz? : 1000 liradan az. () 1000-2000 () 2000-3000 () 3000-4000 ()
4000-5000 () 5000 liradan fazla. ()

B) FİNANSAL ERİŞİME İLİŞKİN SORULAR

- 7) Ekonomi ve finans ile ilgili ilk terimleri nereden öğrendiniz?
Aile. () Okul. () Sosyal çevre. () Medya araçları. () Bir bilgim yok. ()
- 8) Ekonomi ve finans ile ilgili haberleri öğrenmek için aşağıdaki araçlardan hangilerini kullanıyorsunuz?
Aile / Sosyal çevre. () Tv / Radyo. () Kitap / Dergi. () Sosyal medya / İnternet. () Kullanmıyorum. ()
- 9) Ülkemizde ve dünyada gelişen finansal olayları ne kadar sıklıkla takip ediyorsunuz?
Her gün. () Haftada birkaç kez. () Ayda birkaç kez. () Takip etmiyorum. ()
- 10) Ekonomi ve finans hakkında bilgi sağlayan dergi veya kitap aboneliğiniz var mı?
Evet. () Hayır. ()

C) FİNANSAL PİYASALARI VE ARAÇLARI KULLANMA DÜZEYİNE İLİŞKİN SORULAR

- 11) Herhangi bir bankada vadeli hesabınız var mı?
Evet. () Hayır. ()
- 12) Kredi kartınız var mı?
Evet. () Hayır. ()
- 13) Bireysel emeklilik hesabınız var mı?
Evet. () Hayır. ()
- 14) Hisse senedi, tahvil, vadeli sözleşme vb araçları satın alabileceğiniz bir yatırım hesabınız var mı?
Evet. () Hayır. ()

D) FİNANSAL TUTUM VE DAVRANIŞA İLİŞKİN SORULAR

- 15) Günlük, aylık ya da yıllık harcamalarınızı takip eder misiniz?
Bir kısmını. () Tamamını takip ederim. () Takip etmem. ()
- 16) Gelirinizi ne şekilde değerlendiriyordunuz?
Önce tasarrufu ayırır, kalanını harcarım. () Harcamalarımı yapar, kalanını tasarruf ederim. () Hepsini harcarım, tasarruf etmem. () Hiçbiri. ()
- 17) Bir sonraki gelirinizi elde etmeden önce elinizde kalan paranız varsa bununla ne yaparsınız?

Tüketim malına harcarım. () Nakit olarak tutarım. () Altın ve mücevher alırım. () Banka hesabına yatırırım. () Hisse senedi, tahvil vb satın alırım. ()

18) Gelirinizin idaresi ile ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisidir?

Paramın idaresini kendim yapar ve hedefler koyarım () Paramın idaresi ile ilgili konuları ailemle konuşurum ()

Paramın idaresi ile ilgili konuları işin uzmanları ile konuşurum () Paramın idaresi ile hiç ilgilenmem ()

E) FİNANSAL BİLGİYİ ÖLÇMEYE YÖNELİK SORULAR

19) Kendinizi finansal okuryazar bir kişi olarak değerlendiriyor musunuz?

Hiçbir bilgim yok () Yeterli bilgim var () Bu soruyu yanıtlamak istemiyorum ()

20) Diyelim ki tasarruf hesabınızda 100 liranız var ve faiz oranı yıllık %10 parayı çekmeden hesabınızda çoğalmaya bırakırsanız 1 yıl sonra hesabınızda ne kadar paranız olacağını düşünüyorsunuz?

110 liradan az () Tam 110 lira () 110 liradan fazla () Bilmiyorum ()

21) Diyelim ki tasarruf hesabınızda 100 liranız var ve faiz oranı %20dir anaparanızı ve faizi hiç çekmiyorsunuz 5 yıl sonra bu hesaptaki toplam paranız ne kadar olacaktır?

200 liradan az () Tam 200 lira () 200 liradan fazla () Bilmiyorum ()

22) Tasarruf hesabınıza uygulanan faiz oranı yıllık %5 enflasyon oranı yıllık %10 ise 1 yıl sonra hesabınızdaki parayla bu güne göre ne kadar ürün veya hizmet satın alabilirsiniz?

Daha az () Aynı miktarda () Daha fazla () Bilmiyorum ()

23) Diyelim ki arkadaşınıza bundan 3 yıl önce 10000 lira miras kaldı kardeşine de bu gün 10000 lira miras kaldı bu miras nedeniyle kim daha zengindir?

Arkadaşınız () Arkadaşınızın kardeşi () İkisi de aynı () Bilmiyorum ()

24) Diyelim ki 2018 yılında geliriniz iki katına çıktı ve bütün mal ve hizmetlerin fiyatı da iki katına çıktı 2018 de gelirinizle ne kadar ürün ve hizmet satın alabilirsiniz?

Bu günden daha az () Bu gün ile aynı () Bu günden daha fazla () Bilmiyorum ()

25) Bir kişi herhangi bir firmanın hisse senedini satın alırsa.

Firmanın bir kısmına sahip olur () Firmaya borç vermiş olur () Firmanın borçlarından sorumludur () Hiçbiri () Bilmiyorum ()

26) Bir kişi tahvil satın alırsa ne geliri elde eder?

Faiz () Rant () Temettü () Ücret ()

27) Kredi kartı sahibi olmak kişinin alım gücünü artırabilir mi?

Evet () Hayır () Etkilemez () Bilmiyorum ()

28) Aşağıdaki kavramlar hakkında bilgi düzeyinizi işaretleyin?

KAVRAMLAR	Biliyorum	Sadece duydum ayrıntılı bilmiyorum	Bilmiyorum
Basit faiz			
Bileşik faiz			
Enflasyon			
Paranın zaman değeri			
Reel faiz			
Mevduat			
Hisse senedi			
Tahvil			
Yatırım fonu			
Döviz kuru			
Borsa			
Merkez bankası			
Katılım bankası			
Bono			
Bireysel emeklilik			
Sigorta			
Sermaye piyasası			
Para piyasası			
Kar payı			
Türev piyasalar			
Parite			
Forex piyasası			
Yatırım fonu			
Temettü			